

Landschappelijke en cultuurhistorische analyse van het Brediuspark en het Spoorplantsoen in Woerden

Inventarisatie en waardering van het cultuurhistorisch erfgoed van het Brediuspark en het Spoorplantsoen in Woerden, uitgevoerd door Lantschap in samenwerking met Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis (BBA) en Optifield.

Lantschapsstudies 159

lantschap

adviesbureau voor landschap en
cultuurhistorie

Herenstraat 19
4175 CC Haften
tel 0418-594141
www.lantschap.nl

Het onderzoek is uitgevoerd door:

Drs. Adriaan Haartsen (Lantschap)
Drs. Ben Olde Meierink (BBA)
Ir. Rutger de Groot (Optifield)

Concept juli 2018

Inhoud

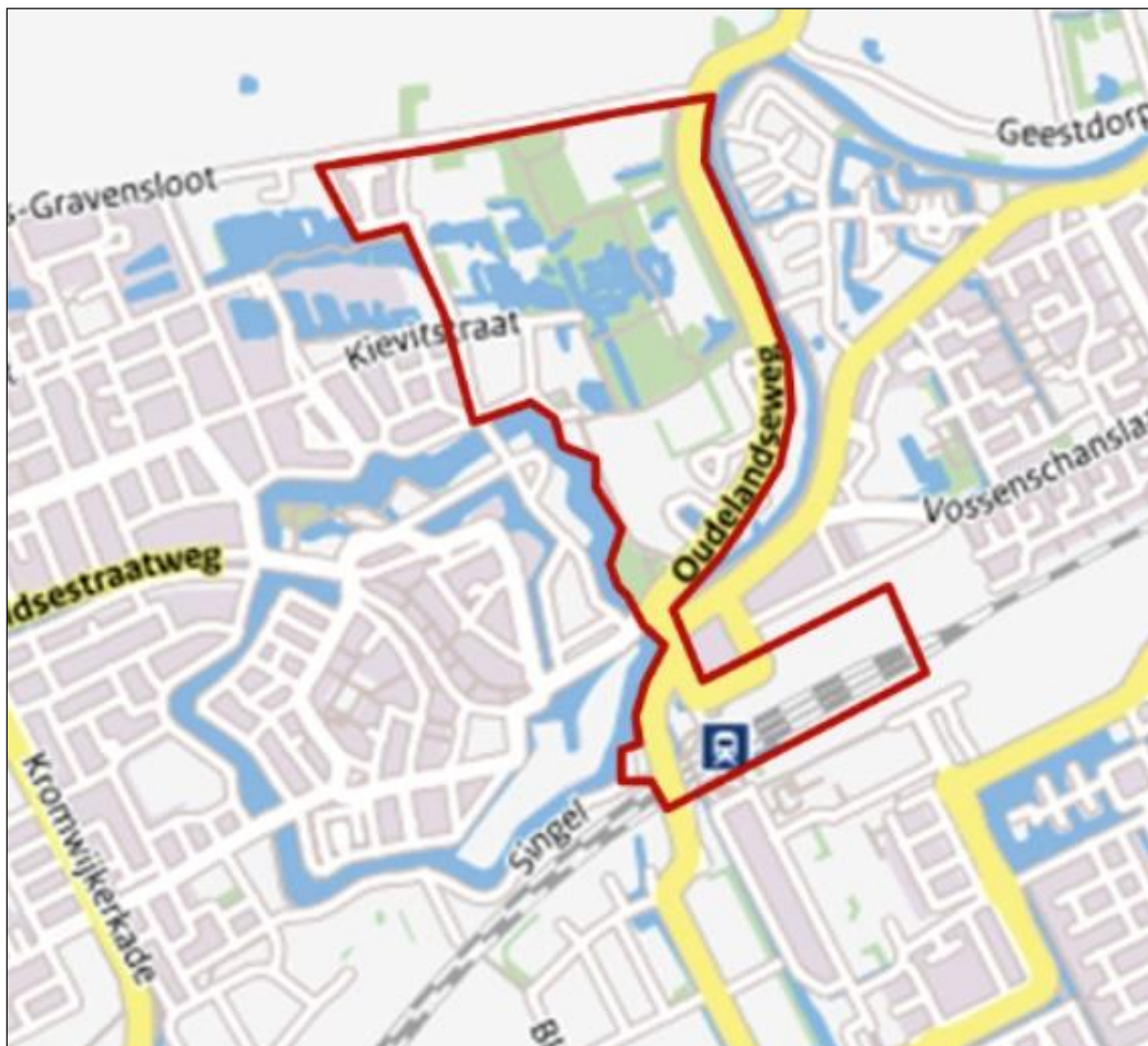
1. Algemeen-	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 3
1.1 Inleiding	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 3
1.2 Bodem en waterhuishouding-	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 4
1.3 Ruimtelijke ontwikkeling	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 6
2. Het Brediuspark	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 11
2.1 De feiten op een rijtje	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 12
2.2 De periode tot 1824	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 16
2.3 Landgoed Batestein 1824-1966	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 18
2.4 Brediuspark vanaf 1966	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 20
2.5 Cultuurhistorische aspecten	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 22
3. Het Spoorplantsoen	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 24
3.1 De feiten op een rijtje	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 24
3.2 Ruimtelijke ontwikkeling van het stationsgebied	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 27
3.3 Het Spoorplantsoen nu	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 33
4. Waardering	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 34
4.1 Huis en park van Rijnoord	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 34
4.2 Brediuspark	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 37
4.2.1 Hoeve Batestein	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 39
4.2.2 Het oostelijke laantje	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 44
4.2.3 De zandvaart	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 46
4.2.4 De 'wandeling'	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 48
4.2.5 De Lange Laan	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 49
4.2.6 Rijnoordpad	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 51
4.2.7 Dienstwoning aan de burg. Van Kempensingel-	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 52
4.2.8 Arbeiderswoning 's-Gravensloot 101	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 53
4.2.9 Zandwinplassen	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 54
4.3 Het Spoorplantsoen	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 55
4.4 Cultuurhistorische waarden in de directe omgeving	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 58
5. Aanbevelingen	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 70
5.1 Ruimtelijk beleid	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 70
5.2 Aanbevelingen voor behoud en ontwikkeling	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 71
Literatuur	-	-	-	-	-	-	-	-	pagina 72

1. Algemeen

1.1 Inleiding

In opdracht van de heer J. Michel, Manager Ruimtelijke Plannen van de gemeente Woerden, is cultuurhistorisch onderzoek gedaan naar het Brediuspak en het noordelijke Stationsgebied, meer in het bijzonder het Spoorplantsoen tussen de Stationsweg en de Jaap Bijzervetering. Het onderzoek is uitgevoerd in verband met de actualisering van het bestemmingsplan voor dit gebied.

In het project heeft Lantschap samengewerkt met Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis (BBA) en Optifield. BBA is één van de grootste adviesbureaus op het gebied van bouwhistorie. Ben Olde Meierink coördineerde de inzet van BBA. Optifield zorgde voor de digitale kaartbewerking en verwerking van de data in GIS en in de Cultuurhistorische Waardenkaart van Woerden. Lantschap verzorgde de landschappelijke en historisch-geografische aspecten van het project en coördineerde het onderzoek.

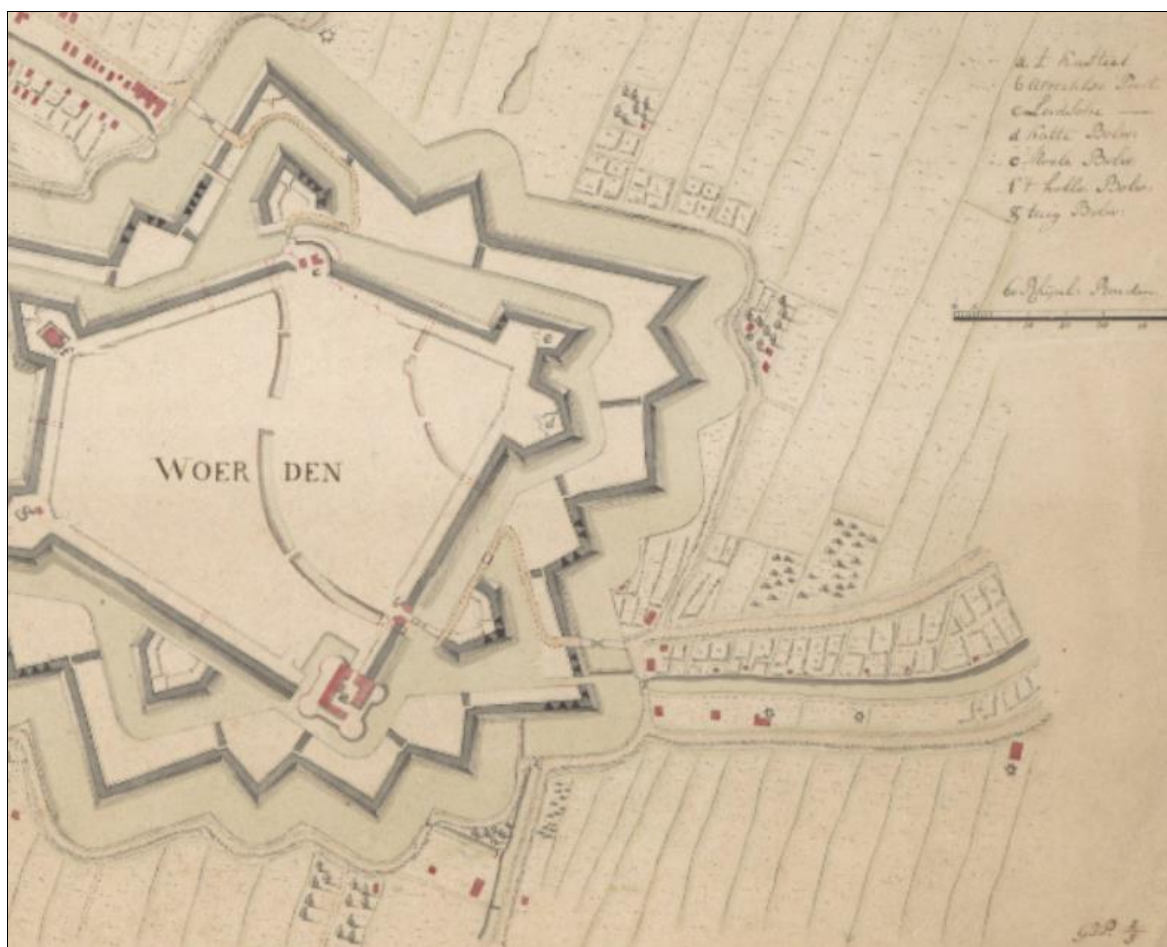

Begrenzing van het onderzochte gebied.

1.2 Bodem en waterhuishouding

Het Brediuspark en het Spoorplantsoen liggen beide op oeverwallen van de Oude Rijn. Hier vinden we afzettingen van de Oude Rijn, uit de tijd dat deze waterloop nog een actieve rivier was. Toen de Kromme Rijn in 1122 bij Wijk bij Duurstede werd afgedamd kwam een eind aan de sedimentatie. Station Woerden is gebouwd op de zuidelijke oeverwal. Het emplacement is opgehoogd, onder meer door zand dat aan de zuidzijde van het station gewonnen is. De plassen die hierbij ontstonden zijn pas na de Tweede Wereldoorlog gedempt.

Het Brediuspark ligt op de noordelijke oeverwal. De sedimenten van de Oude Rijn bestaan uit zand, zavel en klei. In het noorden, iets ten zuiden van 's-Gravensloot, gaan deze gronden over in veen met een afdekking van komklei. In de bodem zitten zandbanen die erop te duiden dat de rivier ooit door het gebied heeft gelopen. De reeks plassen in het park en westelijk daarvan geeft aan waar het zand in de ondergrond aanwezig was. Archeologisch onderzoek uit 2012¹ in een niet afgegraven deel van het park heeft uitgewezen dat de bovenkant van het zand in deze zone op een diepte van omstreeks 1,6 meter onder het maaiveld ligt. Over deze zandige beddingafzettingen is zavel en lichte klei afgezet. De lichte klei was buitengewoon geschikt als grondstof voor de steenbakkerijen en pannenbakkerijen die eeuwenlang een belangrijke industriële activiteit in Woerden en omgeving vormden. De bovengrond van het Brediuspark is afgegraven, waardoor het maaiveld ongeveer een meter werd verlaagd.

Plattegrond van de vesting Woerden na uitvoering van de nieuwe verdedigingswerken in 1705. De kaart is vervaardigd in het eerste kwart van de achttiende eeuw, de kaartenmaker is onbekend².

¹ ArcheoPro (2012) Archeologisch rapport nr 12113.

² RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, foto nr W4413

De kleilagen van de oeverwallen van de Oude Rijn waren buitengewoon geschikt als grondstof voor de baksteen- en dakpannenindustrie. De grond had een goede samenstelling (lichte klei met een bijmenging van zand) en een bijkomend voordeel was dat Oude Rijn gebruikt kon worden om de klei naar de fabrieken te transporteren. De kleiige oeverwallen zijn al vanaf de veertiende eeuw gebruikt om klei te winnen; *afschelen* of *afvletten* wordt dit genoemd. De kleiwinning ging als volgt te werk. Eerst werd de bovenlaag van een perceel verwijderd en aan de kant gezet. Door de humus, de plantenwortels en eventuele andere verontreinigingen kon men deze bovengrond in de steenbakkerijen niet gebruiken. Hieronder zat de klei waar men op uit was.

De kleiwinning vond in de herfst en winter plaats. Met de schop werd het uitgegraven en per kruiwagen naar de vlet gereden. Een vlet is een vaartuig met een geringe diepgang en een inhoud van 10 tot 12 ton. Met de vlet ging de klei naar de fabriek. Het bakken zelf vond plaats tussen april en oktober.

Als men op het veld klaar was met het afgraven van de klei werd de bovenlaag weer teruggestort. Doordat het land een stuk lager was komen te liggen was het vaak niet meer geschikt voor bouwland of boomgaard en werd het gebruikt als grasland. Daar kwam verandering in door de bouw van stoomgemalen. In 1879 werd het stoomgemaal Kamerik-Mijzijde gebouwd, dat ook de bemaling van de polder Oudeland en Tournooisveld voor zijn rekening nam. Door de verlaging van de grondwaterstand werd het interessant om fruitbomen te planten.

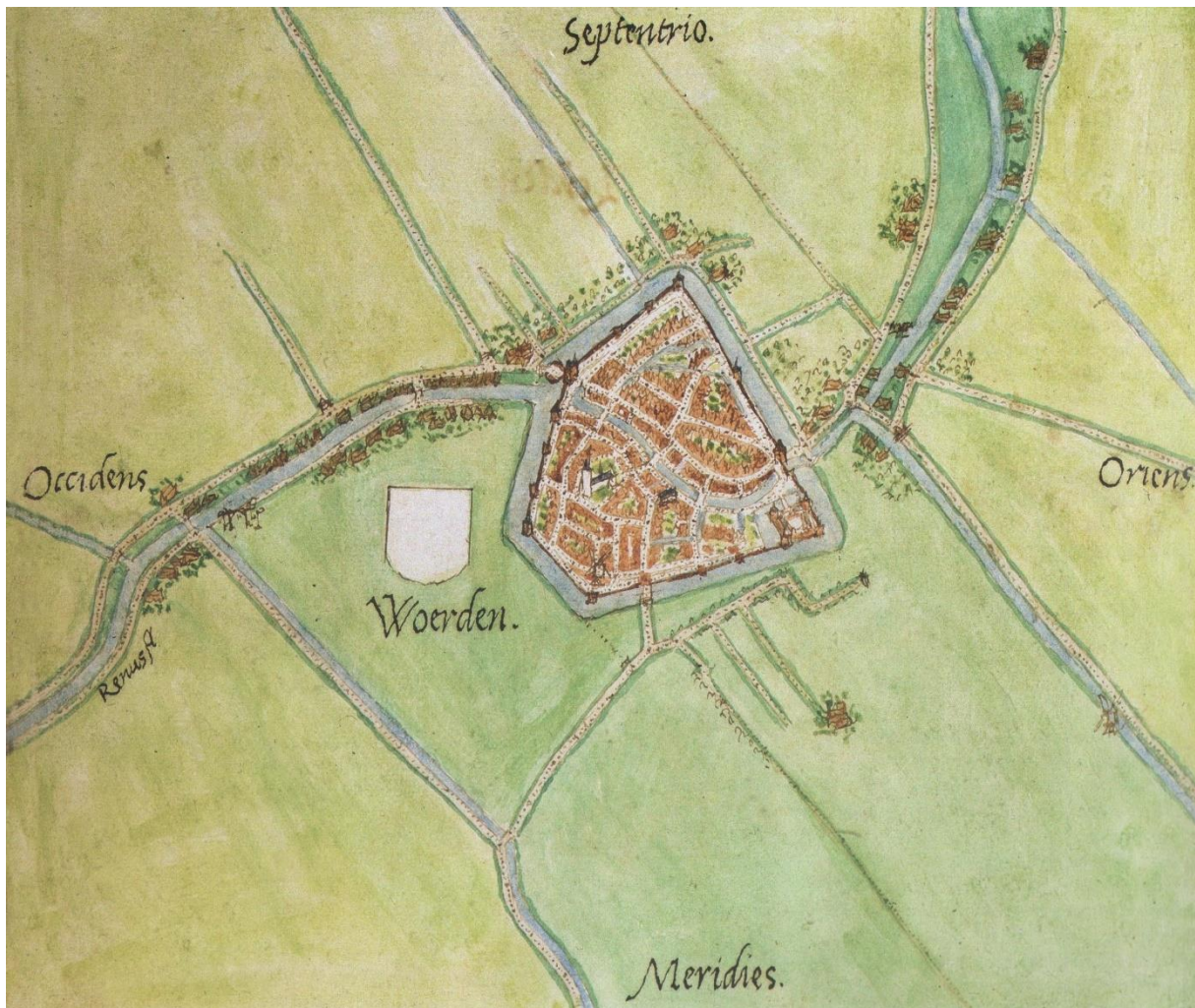
Zandwinning vond plaats vanaf het begin van de negentiende eeuw. Zandlagen in de oeverwallen werden vergraven voor de aanleg van de Rijksweg en voor het bezanden van bestaande wegen, zoals huidige Van Teylingenweg in Kamerik, die op oude kaarten als Zandweg is aangegeven. Ook later, voor de aanleg van de spoorlijn en voor het ophogen van de begraafplaats aan de Meeuwenlaan, is zand gewonnen. De zandwinning resulteerde in een reeks kleine zandwinplassen die het beloop van de vroegere bedding van de Oude Rijn aangeven.

De zandwinplassen zijn bijzondere elementen van het Brediuspark.

1.3 Ruimtelijke ontwikkeling

Het onderzoeksgebied was in de middeleeuwen een net buiten de stad gelegen landbouwgebied met een regelmatige strookvormige percelering loodrecht op de Oude Rijn. Woerden had vier stadspoorten, waarvan de Utrechtsepoort en de Kameriksepoort de toegang vanuit het oosten en het noorden vormden.

Woerden en omgeving op de kaart van Jacob van Deventer (ca 1560). Vanaf de (toen al afgebroken) Kameriksepoort liep een pad naar het oosten dat met een knik aansloot op de huidige Oudelandseweg.

In de periode 1702-1705 is de vesting Woerden gemoderniseerd volgens het Nieuwe Hollandse Stelsel, waarbij de huidige stadsbuitengracht, de Singel werd aangelegd. Om het schootsveld open te houden werd geen bebouwing buiten de singel toegestaan, althans niet aan de oostkant van de stad. Op de kaart van Prevost uit 1724 is hier dan ook vrijwel geen bebouwing aangegeven, met uitzondering van enkele tuinhuisjes langs de Oude Rijn. De boeren die de grond van het onderzoeksgebied bewerkten zullen hun boerderijen in de stad hebben gehad. In 1747-1748 bouwde men ten oosten van de stad de forten Oranje en Kruipin. Deze forten verloren hun functie door de aanleg van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Hierdoor was het in principe mogelijk dat er ten oosten van de stad gebouwd werd. Op de kadastrale kaart van 1828 zijn naast de tuinhuisen aan de Oude Rijn ook enkele woningen en boerderijen te zien aan de Utrechtsestraatweg en in het oostelijke deel van de polder Oudeland, waarin het huidige Brediuspark ligt.

Geleidelijk, vanaf 1824, ontwikkelde de familie Bredius het oostelijke deel van de Polder Oudeland tot een landgoed waarbij de landbouw (veeteelt, later groente- en fruitteelt) en de recreatieve en esthetische aspecten een boeiende combinatie vormden. De geschiedenis van het landgoed is beschreven in hoofdstuk 2 van dit rapport.

Het Spoorplantsoen is aangelegd in 1914, toen de stationsgebouwen werden vernieuwd en de noordzijde van het station opnieuw werd ingericht. Aan de oostkant van Woerden kwamen verschillende verkeersaders bij elkaar. De Oude Rijn was vanouds een belangrijke scheepvaartroute die in 1663 van een jaagpad werd voorzien. De oude oostelijke uitmonding van de Linschoten, de Jaap Bijzerwetering, werd in 1617 onderdeel van de Montfoortse Vaart. De Oudelandseweg, en later de Utrechtsestraatweg was de belangrijke doorgaande weg van Utrecht naar Woerden en Leiden. De Utrechtsestraatweg is omstreeks 1830 verhard. Bij de Snellerbrug werd de Oude Rijn overgestoken en via de Utrechtsepoort kwam men de stad Woerden binnen. De bebouwing aan de oostkant van Woerden was schaars en bestond – naast een herberg en enkele woningen – vooral uit tuinhuisen op de noordoever van de Oude Rijn. In het midden van de negentiende eeuw veranderde het beeld door de bouw van het spoorwegstation en de aanleg van de Oostdam.

Spoorweg en station Woerden ingetekend op de kadasterkaart van 1828³.

Het gemeentebestuur van Woerden ijverde sinds 1846 om de spoorlijn tussen Utrecht en Rotterdam via Woerden en niet via Montfoort en Oudewater naar Gouda te laten lopen, zoals toen ook werd overwogen. De lobby had succes: uiteindelijk werd gekozen voor het tracé over Woerden, mede omdat het tracé

³ Bron: @@@@

aanmerkelijk korter was. Ten oosten van Woerden is de spoorlijn op de oeverwal van de Oude Rijn aangelegd. Bij de kruising met de Jaap Bijzervetering is station Woerden gebouwd. Ter plaatse van het station werd het dijklichaam verbreed en kreeg het spoor vanuit het oosten een aftakking die op het huidige stationsplein eindigde. Hier kwamen perrons voor het laden en lossen van goederenwagons. Achter het station lag lange tijd grote rechthoekige vijvers waar zand gewonnen was voor de spoordijk.

In mei 1855 werd het deel van de Nederlandsche Rijnspoorweg⁴ (NRS) tussen Utrecht en Woerden geopend, spoedig gevolgd door het deel naar Gouda. In 1969 kwam de lijn naar Breukelen en Amsterdam tot stand, in 1878 gevolgd door de spoorweg naar Leiden. Vanaf het oude stationsgebouw werd een laan aangelegd naar de Utrechtsestraatweg zodat de reizigers via de Snellerbrug en de Utrechtse poort de binnenstad konden bereiken. Bij het station, op de plek van het huidige Spoorplantsoen, werd een koffiehuis annex stalhouderij gebouwd.

Opvallend is dat Woerden - in tegenstelling tot andere stationssteden van de NRS – geen monumentaal stationsgebouw kreeg. Bijna een halve eeuw kon men volstaan met een herbestemde houten directiekeet als stationsgebouw. Dit is opmerkelijk omdat het Woerden in de tweede helft van de negentiende eeuw economisch voor de wind ging en er in de stad monumentale gebouwen verrezen, zoals het stadhuis in 1888 en de Bonaventurakerk in 1892. De armoedige stationsgebouwen staken hier schril tegen af.

De oude houten stationsgebouwen die tot 1913 hebben gefunctioneerd op een uit het zuiden genomen foto uit ca 1900⁵.

De rommelige omgeving van het station onderging in de tweede decade van de twintigste eeuw een grote gedaantewisseling. Het houten station werd in 1911-13 vervangen door één van de mooiste stationsgebouwen van ons land. De noordzijde van het station kreeg eveneens een kwaliteitsimpuls door de aanleg van het Spoorplantsoen. Het koffiehuis annex stalhouderij werd in 1910 afgebroken en een nieuwe uitspanning kwam tot stand aan de oostkant van de Stationsweg. Naar ontwerp van de tuin- en landschapsarchitect Otto Schulz uit 1912 richtte men de ruimte voor het station in als plantsoen met in het midden een spiegelvijver. Vanaf 1913 zijn herenhuizen aan de oostkant van de Stationsweg gebouwd. Woerden kreeg zo een monumentale entree.

⁴ De Nederlandsche Rijnspoorweg-Maatschappij (NRS) is opgericht in 1845. In 1890 werd de NRS overgenomen door de Staat der Nederlanden en kwam de exploitatie in handen van de Staatsspoorwegen. Bron: Utrechts Archief, Nederlandse Rijnspoorweg-Maatschappij, archieftoegang 901.

⁵ RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, foto nummer W0029

Het plantsoen is aangelegd tussen de Stationsweg en de Linschoterweg, die liep langs de Jaap Bijzerwetering en de Singel. Verder naar het westen lag een voetpad langs de stadsbuitengracht, dat bereikt kon worden via de voetbrug over de wetering. De pijlers van de oude brug uit 1874 zijn nog aanwezig, het brugdek is vernieuwd maar wordt niet meer door het verkeer gebruikt.

De brug over de Jaap Bijzerwetering.

Een andere belangrijke ingreep was de aanleg van de Oostdam in 1842. De dam in de Singel was nodig voor het toegenomen verkeer⁶. Bij de Oostdam verrezen chique herenhuizen met parkachtige tuinen. Eldorado (Oostdam 13) is in 1842 gebouwd, Rijnoord (Oostdam 12) in 1863. De aaneengesloten rij herenhuizen Oostdam 3-10 kwam tot stand tussen 1864 en 1880. Ook de Utrechtsestraatweg kreeg monumentale bebouwing.

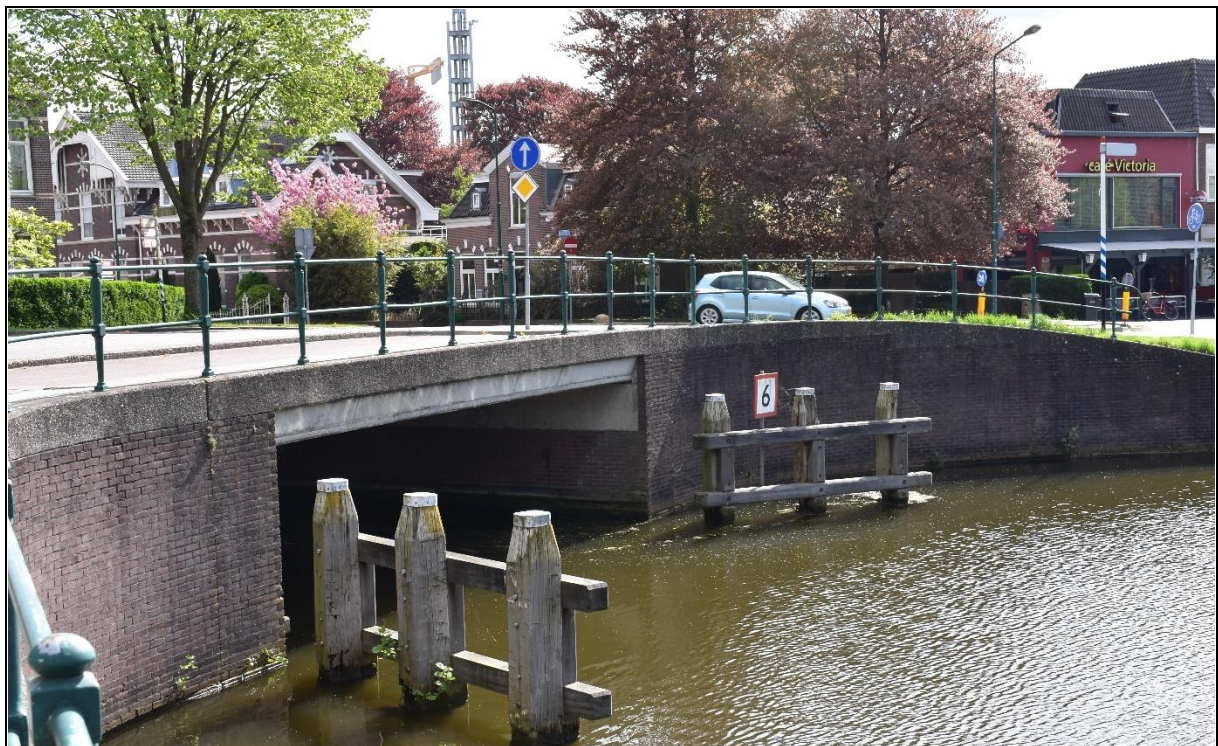
De bebouwing aan de Oostdam uit de periode 1864-1880.

Het toegenomen verkeer maakte aanpassingen van de infrastructuur in het stationsgebied nodig. Voor de Tweede Wereldoorlog moest de Snellerbrug vervangen worden omdat er zoveel ongelukken plaatsvonden. In 1927 werd de nieuwe brug in gebruik genomen. Ten noorden van het station werd het laad- en losperron omstreeks 1960 verwijderd. Na de oorlog vonden diverse veranderingen plaats op het stationsplein: er werden fietsenstallingen aangebracht, parkeerplaatsen aangelegd en rij- en busbanen gemaakt. De Stationsweg is enkele malen verbreed ten koste van de voortuinen van de woningen en ten koste van de Spoorplantsoen. De oude Linschoterweg van Woerden naar Linschoten en Montfoort, die vroeger aan de westkant van het stationsgebouw het spoor overstak, is vervangen door de Polanerbaan die een deel van de noordkant van het Spoorplantsoen heeft afgesneden. Door de Polanerbaan ging ook de verbinding met de Singel verloren.

⁶ Dertig jaar later, in 1874, is de vesting Woerden officieel opgeheven en werd de Utrechtse Poort afgebroken.

De Snellerbrug, gezien vanaf de Oostdam. Prentbriefkaart van kort na 1905. Geheel links staat de voormalige koetsierswoning annex koetshuis van het landgoed van de familie Bredius. In het midden de villa Eldorado uit 1842. Rechts de Utrechtsestraatweg. De hier afgebeelde brug is in 1927 vervangen door een nieuwe⁷. De huidige brug is in 1985 aangelegd. Het koetshuis is afgebroken toen de Oudelandseweg in 1975 werd verbreed.

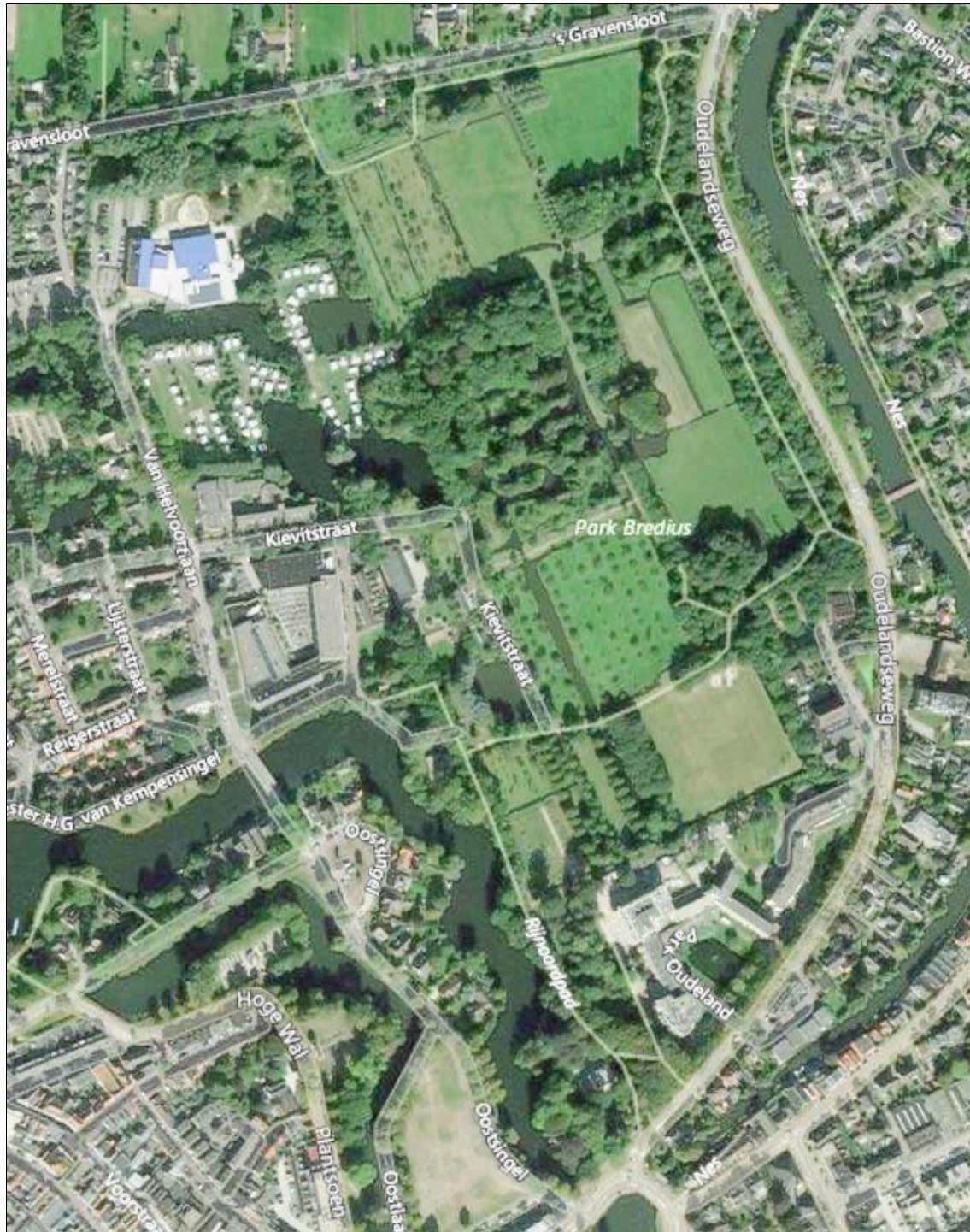

De huidige situatie bij de Snellerbrug, op een rustig moment.

⁷ RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, fotonummer W0074.

2. Het Brediuspark

Het Brediuspark ligt ten noordoosten van de binnenstad van Woerden en wordt begrensd door de Oudelandseweg, de 's-Gravensloot, de stadsgracht en de Van Helvoortlaan.

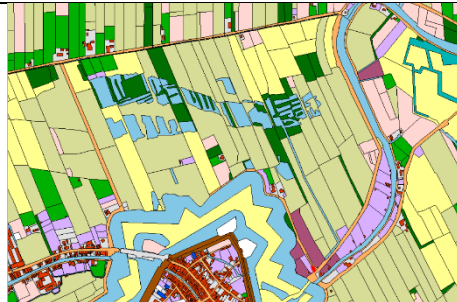

Luchtfoto van het Brediuspark⁸.

⁸ Bron: google earth.

2.1 De feiten op een rijtje

Late middeleeuwen		Ontginning van de polder Oudeland. Strookvormige percelen tussen de Oudelandseweg en 's-Gravensloot. Ontwikkeling van de stad Woerden.
16 ^e tot 18 ^e eeuw		Kleiwinning ten behoeve van de Woerdense steen- en pannenbakke-rijen.
1724		Kaart van Prevoost. Het oostelijke deel van de Polder Oudeland is ingetekend als bos.
Ca 1800		In 1787 was een deel van de polder eigendom van Abraham Baack, die het in 1803 verkocht aan Sigismund Ham, wethouder in Woerden.
Begin 19 ^e eeuw		Diverse wegen in de omgeving van Woerden worden verbeterd door ze te bezanden. Het zand wordt gedolven in de Polder Oudeland ten noorden van de stad. Er ontstaan diverse putten die zo diep zijn dat ze permanent water bevatten.
Begin 19 ^e eeuw		Met vletten werd het zand naar de Oudelandseweg vervoerd over de zandvaart waarvan nog een deel in het Brediuspark bewaard is gebleven.

1824		Jacobus Bredius koopt van Sigismund Ham een lange strook grond tussen de Oudelandseweg en 's-Gravensloot. Hierbij hoort ook de oever van het noordoostelijke deel van de Singel. De oppervlakte was toen ongeveer 7 ha.
1826		Jacobus Bredius overlijdt en zijn zoon Cornelis Jan erft het land.
1828		Oudste kadaasterkaart. De percelen zijn in bezit van Cornelis Jan Bredius. Het bezit bestaat uit weiland, hooiland, bos/hakhout, plassen en 'bos tot vermaak' (parkbos). Tussen 1832 en zijn dood in 1873 koopt Bredius aanliggende percelen en breidt zijn bezit uit tot 29 ha.
1852		Hofstede Batestein wordt gebouwd, een hoofdgebouw met schuin erachter een zomerhuis. De eerste stenen zijn gelegd door C.J. Bredius en zijn vrouw H. J. Gijsberti Hodenpijl. De boerderij wordt gebouwd ongeveer in het midden van de langgerekte strook land, aan de noordkant van een bestaande zandwinplas.
1857		Bouw van het koetshuis aan de Oudelandseweg, in dezelfde neogotische stijl als de boerderij en het zomerhuis. Het koetshuis is in 1882 verbouwd tot twee woningen en omstreeks 1975 afgebroken. Foto: RCE, Amersfoort
Ca 1860		Oprijlaan naar Batestein vanaf de Oudelandseweg (de 'Lange Laan') wordt aangelegd.

1863		Bouw van landhuis Rijnoord (Oostdam 12) en aanleg van het landschapspark. Cornelis Jan Bredus woont hier tot zijn dood in 1873.
1873		Jacobus Bredius erft van zijn vader de oostelijke delen van het landgoed, zijn broer Arnoldus Anthonie de westelijke, inclusief de villa Rijnoord en de boerderij Batestein.
1873-1874		Aanleg van de lusvormige eikenlaan in het Slingerbos. Aanplant van eiken, rode beuken en stinzenplanten.
1879		Stoomgemaal Kamerik Mijzijde wordt gebouwd en bemaalt ook de polders 's-Gravensloot en Oudeland en Tournooisveld.
1873-1906		Arnoldus Anthonie Bredius voert het bewind op het landgoed, de dagelijkse leiding is in handen van de pachters, Izak Bos en zijn zoon Teunis. Door de betere bemaling na 1879 was intensiever gebruik van het land mogelijk. Fruitteelt werd belangrijk.
1892		Aanbouw tegen de linkergevel van de boerderij
1906		Na het overlijden van Arnoldus Anthonie Bredius wordt Cornelis Jan Arend Bredius bewindvoerder. Hij voegt nog enkele percelen aan het landgoed toe.

1921		Tuinarchitect Leonard Springer geeft advies over aanpassingen van het park.
Ca 1940		Aanleg van de siertuin bij Batestein door C.J.A. Bredius. In deze periode zijn ook de ceders aangeplant op de westoever van de vijver bij Batestein.
1947-1966		Cornelis Jan Arend Bredius overlijdt in 1946. Opvolger is zijn zoon Arnoldus Anthonie Bredius, die van 1947 tot 1966 op Batestein woont.
Ca 1950		Bouw dienstwoning Burgemeester H.G. van Kempensingel 35
Ca 1965		Bouw van verzorgingscentrum 't Oude landt
1966		Onteigening van het landgoed door de Gemeente Woerden.
na 1975		Aanleg padenstructuur en inrichting van het arboretum. Aanleg van de dierenweide Kukeleboe en bouw van het Brediusshonk en jongeren centrum Babylon. Nieuwe sloten worden gegraven.

1970		Bouw Bethlehemkerk.
Ca 1995		Bouw uitvaartcentrum 'De Laatste Eer'.
2005		Uitbreiding van zorgcentrum 't Oude Landt.
2008		Het hoofdgebouw Batestein brandt af en blijft in vervallen toestand liggen tot in 2018.
Na 2014		Het park van Rijnoord wordt gedeeltelijk in oude staat teruggebracht nadat tuinarchitect Luc van Dam een reconstructie van de tuin heeft gemaakt.

2.2 De periode tot 1824

Voordat de kleiwinning in de polder Oudeland begon was het gebied als landbouwgrond in gebruik. Door de vrij hooggelegen oeverwal van de Oude Rijn en de gunstige bodemgesteldheid bestond de polder uit akkers en tuinderijen. Door de kleiwinning kwam de polder lager te liggen en werd het gebied minder geschikt voor akkerbouw. Wanneer deze kleiwinning precies heeft plaatsgehad is niet bekend. Vanaf de

veertiende eeuw was de baksteenindustrie een belangrijke bedrijfstak in Woerden⁹. De eerste steenovens stonden in de stad; later waren ze vooral aan de westkant van de stad te vinden. Het ligt voor de hand dat de dichtstbijzijnde geschikte klei het eerst is gewonnen. Op de kaart van Prevost (1724) is het grootste deel van het huidige Brediuspark ingetekend als bos. Dit kan erop duiden dat het gebied toen al afgegraven was en niet meer voor akkerbouw kon worden gebruikt. Op kaarten uit het einde van de achttiende eeuw is geen bos meer ingetekend.

Behalve de klei is er ook zand gewonnen in het gebied. Het zand werd onder meer gebruikt om de wegen in de omgeving te verbeteren. De strook met zandwinplassen laat zien waar het zand het minst diep in de bodem aanwezig was en dus het gemakkelijkst kon worden gewonnen. De zandwinning vond vermoedelijk in de eerste decennia van de negentiende eeuw plaats. Op de kaart van Pasteur uit 1805 zijn nog geen plassen ingetekend, op de kadasterkaart van 1828 zijn de meeste al wel aangegeven. Mogelijk zijn de plassen nadien nog vergroot¹⁰

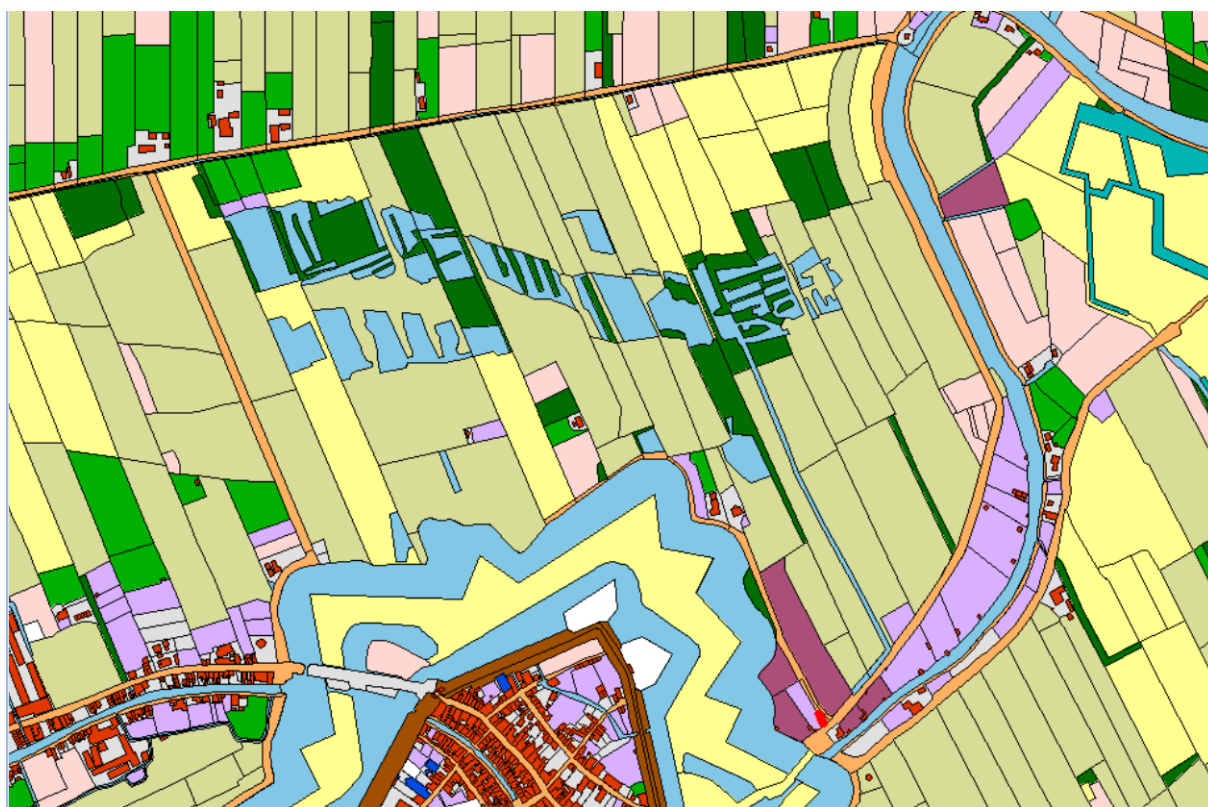

'Plan van Woerden en onderhoorige forten', in 1805 gemaakt door Pasteur. De Polder Oudeland is grotendeels als grasland in gebruik. Langs de Oudelandseweg en de stadsbuitengracht liggen kleine bospercelen en tuinen.

De kadastrale minuut van omstreeks 1828, de oudste kadasterkaart, geeft een beeld van het bodemgebruik in het begin van de negentiende eeuw. Het grootste deel van het huidige Brediuspark was toen in gebruik als grasland (weiland en hooiland). Rondom de zandwinplassen waren in die tijd ook al bospercelen aanwezig.

⁹ Stadhouders, 2008.

¹⁰ Alkemade, 1985 vermeldt dat C.J. Bredius in 1831 toestemming voor zandwinning kreeg van het Grootwaterschap van Woerden, en dat aannemer Jan de Waal rond 1830 zand gewonnen heeft bij de huidige camping.

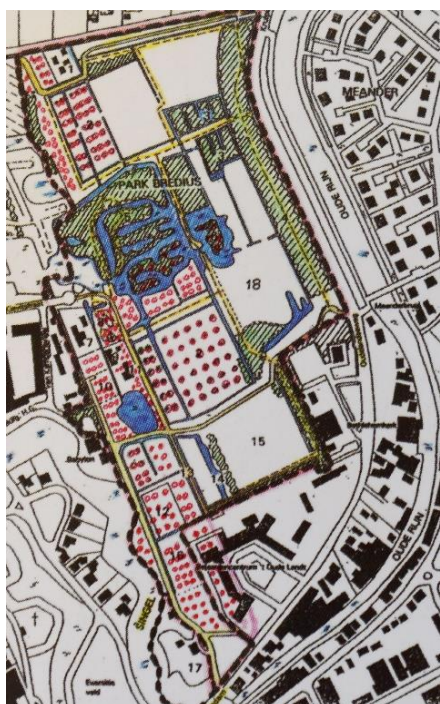
Bodemgebruik in 1828¹¹. Geel: hooiland; grijsgroen: weiland; roze: bouwland; lichtgroen: boomgaard; donkergroen: bos en hakhout; lila: tuin; paars: terreinen van vermaak.

2.3 Landgoed Batestein: 1824-1966

In 1824 legde Jacobus Bredius, notaris en burgemeester van Woerden, de basis voor het landgoed. Hij kocht een brede strook grond tussen de Oudelandseweg en -s Gravensloot. In het zuiden, bij de Oostsingel en de Oudelandseweg lagen volgens de oudste kadasterkaart (1828) 'terreinen van vermaak' met twee tuinhuizen. Een van deze tuinhuizen stond aan de Oostsingel, op de plek van de huidige theekoepel. Tussen deze 'terreinen van vermaak' stond aan de Oudelandseweg de woning van winkelier Hendrik Feijt met daarnaast een tuin van chirurgijn Otto Geerling¹². Verder bestond de aankoop van Bredius uit weiland, bosjes, plassen en een huis, dat later als tuinmanswoning werd gebruikt. Ook het toegangspad tot deze woning vanaf de Oudelandseweg (het huidige Rijnoordpad) was eigendom van Bredius. Twee jaar later overleed hij en erfde zijn zoon Cornelis Jan Bredius de landerijen. Bijna een halve eeuw bestierde Cornelis Jan het landgoed, naast zijn functies als burgemeester en dijkgraaf van het Grootwaterschap van Woerden. Hij breidde het bezit uit door aangrenzende percelen te kopen. Er ontstond een aaneengesloten oppervlakte van voldoende omvang voor een flink landbouwbedrijf. Tevens liet hij de boerderij Batestein (1852-1853) en de villa Rijnoord (1863) bouwen. In deze periode kreeg het landgoed gestalte. Batestein was een boerderij met een zomerhuis annex stal of wagenschuur, die bewoond werd door de familie Bos. Als Bredius zich met zijn familie in de zomer op Batestein terugtrok verhuisde de boer met zijn gezin naar het zomerhuis. In 1892 is het hoofdgebouw nog uitgebreid met een aanbouw aan de westkant.

¹¹ Kadastrale minuut uit 1828. Bron: www.hisgis.nl

¹² Beide percelen zijn later door C.J. Bredius aangekocht. Het huis werd afgebroken en iets verder van de straat werd de villa Rijnoord gebouwd.

Toen Batestein werd gebouwd was de veeteelt nog de belangrijkste inkomstenbron, zoals blijkt uit de bedrijfsadministratie van het landgoed¹³, die begint in 1853. In 1853 waren er 10 koeien, daarnaast werden er ook aardappels verbouwd¹⁴. In 1874 was de veestapel gegroeid tot 22 koeien. Op de boerderij woonde vanaf 1856 de reeds genoemde familie Bos. Izak Bos en later zijn zoon Teunis werden bouwboer en tuinbaas genoemd; samen met vaste en losse arbeiders onderhielden zij het landgoed. Omstreeks 1880 kwam het accent van de bedrijfsvoering meer te liggen op de groente- en fruitteelt. In 1883 was ongeveer een derde van de oppervlakte beplant met fruitbomen: de percelen met de rode stippen op het kaartje¹⁵. De gedeeltelijke omschakeling van melkveehouderij naar fruitteelt had te maken met de betere ontwatering van de grond. Door de bouw van gemaal Kamerik Mijzijde in 1879, dat ook de polder Oudeland en Tournooisveld bemaalde, was de drooglegging van het land aanmerkelijk verbeterd. Door de betere transportmogelijkheden (trein, stoomboot) kon het fruit bovendien over grotere afstanden vervoerd worden. Behalve veel soorten appels en peren werden ook frambozen, bessen, pruimen,

aardbeien, morellen en zelfs perziken en druiven geteeld. In 1954 bestond de boerderij uit 9 ha boomgaard en 20 ha weiland¹⁶.

Het centrum van het park wordt gevormd door de grote vijver bij de boerderij Batestein (1853). Rondom de hoeve werd omstreeks 1940 een landschappelijke tuin aangelegd. De ceders aan de westoever van de vijver zijn ook in die periode geplant.

¹³ RHC Rijnstreek en Lopikerwaard. Archief van het veehouders- en fruitteeltbedrijf van de familie Bredius 1853-1968.

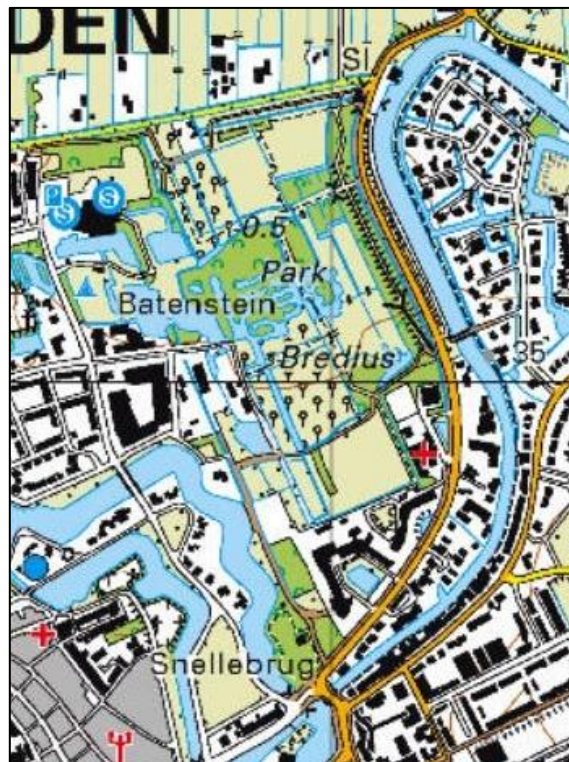
¹⁴ Alkemade, 1985.

¹⁵ De kaart is getekend door Hanny van der Heide. Bron: Feis en Van Rij, 2014.

¹⁶ Alkemade, 1985.

2.4 Brediuspark: vanaf 1966

In de jaren '50 van de vorige eeuw breidde Woerden in hoog tempo uit. De polder Oudeland en Tournooisveld werd vrijwel geheel volgebouwd (Schilderskwartier en Vogelbuurt) en de gemeente wilde het landgoed verwerven om een rondweg te kunnen aanleggen en de rest van het terrein in te richten als villawijk. In 1966 ging het bezit van Arnoldus Anthonie Bredius, die van 1947 tot 1966 op Batestein woonde, over in de handen van de gemeente. Een villawijk is het echter niet geworden en ook de rondweg is er niet gekomen door de krachtige protesten van omwonenden en andere liefhebbers van het gebied¹⁷. Aan de randen is wel wat geknabbeld: aan de westkant liggen de camping Batenstein, het zwembad en de massieve oostvleugel van het Kalsbeek College. Omstreeks 1970 zijn de eerste gebouwen van Stichting 't Oude Landt aan de Oudelandseweg gebouwd, recent vervangen door nieuwbouw en nog verder uitgebreid. Ook aan de Oudelandseweg verschenen de gereformeerde Bethlehemkerk en uitvaartcentrum 'De Laatste Eer'. Door de verbreding van de Oudelandseweg moest het voormalige koetshuis worden afgebroken. Het toegangshek van Rijn Noord is toen verplaatst.

Vergelijking van de topografische kaarten van 1960 (links) en 2017 (rechts) laten de grote veranderingen zien die zich in en in de omgeving van het Brediuspark hebben voltrokken.

Ook in het resterende deel van het landgoed is het één en ander veranderd. Het slotenpatroon is sterk gewijzigd: bestaande sloten zijn gedempt en diverse nieuwe waterlopen zijn gegraven, onder meer om de toegankelijkheid van sommige terreinen te bemoeilijken. Een nieuw padensysteem zorgt voor de ontsluiting van het park. Een brede bosstrook schermt de Oudelandseweg af. Delen van het park zijn ingericht als speelweide en hondenuitlaatplaats en bij Batestein legde de gemeente een educatieve tuin en een dierenweide aan. Op de plaats van het oude stadserf verrees jongerencentrum Babylon; ten westen van Batestein is het Brediusshonk gebouwd. Langs het Rijn Noordpad kwam een arboretum en

¹⁷ De strijd om het behoud van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden van het landgoed is uitvoerig beschreven in 'Paradijs in de stad, het landgoed Bredius in Woerden' van Bernt Feis en Winny van Rij, 2014.

diverse vroegere boomgaarden zijn opnieuw ingeplant met fruitbomen. De meest recente toevoeging is de moes- en pluktuin.

De Brediuslaan is één van de nieuwe wandel/fietspaden die omstreeks 1975 zijn aangelegd.

Natuurwaarden

Door de grote verscheidenheid aan milieutypen herbergt het Brediuspark grote natuurwaarden. Oudere inventarisaties en recent onderzoek¹⁸ hebben uitgewezen dat er vooral planten- en diersoorten in het gebied voorkomen die gebonden zijn aan oud bos, struweel, grasland en water. Het gevarieerde gebied biedt met zijn vele milieutypen een grote biodiversiteit. Het oude bos in het stiltegebied bestaat uit van nature aanwezige boom- en struiksoorten, gemengd met aangeplante soorten die men hier niet zou verwachten als zomereik, hulst, rododendron en rode beuk. Deze soorten zijn aangeplant om het esthetische aspect van het bos te vergroten. Hetzelfde geldt voor de stinzenplanten die voor een boeiend voorjaarsaspect zorgen. In het bos worden typische bosbewoners als bosuil, boomvalkgroene specht, grote bonte specht en boomklever regelmatig gezien. De vele sloten en plassen vormen een uitgelezen biotoop voor watergebonden planten als zwanebloem, gele lis, witte waterlelie en gele plomp. Ook kikkers, padden en verschillende soorten libellen en vlinders vinden er een geschikte habitat. Een bijzondere gast is de ijsvogel, die regelmatig in het gebied wordt gespot. Bijzondere betekenis heeft het stiltegebied voor de paddenstoelen. Oude bossen op voedselrijke grond zijn zeldzaam in Nederland en er komen dan ook diverse soorten voor die zeldzaam zijn in Nederland. Kortom: de combinatie van natuurlijke en culturele habitats heeft tot een bijzondere, gevarieerde planten- en dierenwereld geleid in het Brediuspark. Volgens het beleidsplan 2015-2020¹⁹ komen er in het gebied 200 soorten vogels, 200 soorten wilde planten, 200 soorten paddenstoelen, 12 soorten libellen en 9 soorten dagvlinders voor. Daarnaast zijn ook diverse soorten vleermuizen aangetroffen.

¹⁸ Inventarisatie door I.Hille Ris Lambers van Bureau Waardenburg, 2018.

¹⁹ Stichting Landgoed Bredius, 2014.

Waterlelies in een plas bij het stiltegebied.

2.5 Cultuurhistorische aspecten

Een grootschalige parkaanleg heeft op landgoed Batestein niet plaatsgevonden. De directe omgeving van de villa Rijnoord is omstreeks 1863 (bouwjaar van het huis) in een klein landschapspark veranderd. Hiervan is geen ontwerp bewaard gebleven, tuinarchitect Luc van Dam heeft de aanleg in 2014 gereconstrueerd. Inmiddels is de tuin zoveel mogelijk in oude staat teruggebracht en is de zichtlijn vanuit het huis in de richting van het station weer in ere hersteld. Uit de periode van aanleg stammen twee rode beuken en een oosterse plataan²⁰.

Het landgoed zelf heeft geleidelijk zijn huidige vorm gekregen. Uitgegaan is van het agrarische landschap en de met bos omgeven zandwinplassen, die de belangrijkste structuurelementen vormen. Daaraan zijn in de loop van de tijd verschillende parkelementen aan toegevoegd, zonder het oorspronkelijke landschappelijke raamwerk te veranderen. Opmerkelijk is bijvoorbeeld dat er bij de aanleg van de villa Rijnoord geen zichtlijn is gecreëerd naar het boerderijcomplex.

²⁰ Nummers Bomenstichting: 1689944 (Oosterse plataan, 1860-1870), 1692204 (Rode beuk, 1860-1870), 1689945 (Rode beuk, 1860-1870). Verder vermeldt de Bomenstichting een Gewone esdoorn uit de periode 1900-1910 (nummer 1678633) in het park bij Rijnoord.

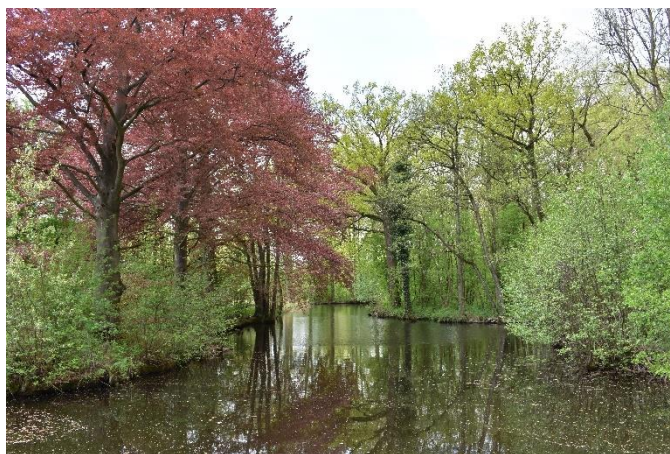
Vanaf 1863 tot 1883 hebben leden van de familie Bredius op Rijn Noord gewoond, daarna werd het verhuurd. Al eerder was de boerderij Batestein gebouwd die een eigen aansluiting op de Oudelandseweg kreeg: de Lange Laan. Een brede hakhoutsingel (kadasterkaart 1828) langs de vijver werd omgevormd tot pad en doorgetrokken naar de Oudelandseweg. De laan kwam uit op het erf van het koetshuis dat in 1857 is gebouwd. De laanbeplanting is op de topografische kaarten tot 1960 aangegeven.

Een tweede laan lag parallel hieraan verder naar het oosten (het oostelijke laantje²¹). Op de verschillende topografische kaarten vanaf 1850 staat een onverhard pad aangegeven, aan beide zijden begroeid. Op de kaarten van Prevost en Ketelaer is dit pad niet aangegeven, op de oudste kadasterkaart is het opgenomen als een brede strook hakhout. Het laantje liep vanaf de Oudelandseweg het veld in en diende ongetwijfeld als ontsluiting van de percelen die ten oosten van de zandvaart lagen. Er was geen brug over het brede water van de zandvaart: om vanaf de boerderij de percelen aan de oostkant van het landgoed te bereiken moest men omrijden over de Oudelandseweg.

Begin van de rondwandeling bij Batestein.

In 1873-1874 is een wandelpad aangelegd in het bos- en plassen gebied ten noorden van de hoeve Batestein. In die tijd zijn diverse parkbomen in het bos aangeplant, zoals eiken en rode beuken. Ook de treurwilg langs de brede zandvaart dateert waarschijnlijk uit deze periode.

Eiken en rode beuken langs een zandwinplas in het Brediusbos.

Vanaf de Oudelandseweg liep een middeleeuws pad in noordelijke richting (nu Rijn Noordpad). Op de kaart Jacob van Deventer en de kadastrale minuut is dit pad aangegeven. Het liep in 1828 langs het huis van winkelier Hendrik Feijt, de tuin van chirurgijn Otto Geerling en de terreinen van vermaak van Bredius naar het noorden, volgde de stadsbuitengracht en ontsloot de tuinmanswoning en het huis en erf waar later het stadserf werd ingericht (nu Babylon). Het pad liep in 1828 nog een eindje verder langs de singel. Op een schetskaart van de polder Oudeland en Tournooisveld uit 1858²² is het pad aangeduid als 'Weg naar het Paardenkerkhof'.

²¹ Niet bekend is of dit laantje een naam had.

²² RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, fotonummer A1356. Over dit paardenkerkhof en de hoeve van die naam hebben we verder geen informatie kunnen vinden.

3. Het Spoorplantsoen

Een deel van het Spoorplantsoen, gezien in zuidelijke richting. Diverse elementen uit het oorspronkelijke ontwerp zijn bewaard gebleven, zoals de padenstructuur en de vijver.

Het spoorplantsoen is aangelegd in 1912-1913, toen het nieuwe stationsgebouw tot stand kwam. Het ontwerp was van tuin- en landschapsarchitect Otto Schulz. Het huidige park ligt tussen de Stationsweg en de Jaap Bijzerwetering en vormt een gedeelte van de parkaanleg die Schulz ontwierp. Door de herinrichting van het Stationsplein-Noord, de bouw van een fietsenstalling en de aanleg van de Polanerbaan zijn delen van het park verdwenen.

3.1 De feiten op een rijtje

Late middeleeuwen		Ontginning van de Polder Snel vanaf de zuidoever van de Oude Rijn
-------------------	---	---

1853-1855		Aanleg van de spoorweg Utrecht-Rotterdam via Woerden en Gouda. Oostelijk van de Jaap Bijzerwetering komt het station, waarvoor de bestaande directiekeet wordt verbouwd. Ten noorden van het station wordt de Stationsweg aangelegd, parallel aan de Linschoterweg. De Spoorlaan staat loodrecht op de Stationsweg. Voor het station bevindt zich een laad- en losperron.
Ca 1875		Aanleg van een voetbrug over de Jaap Bijzerwetering.
1911-1913		Bouw van het nieuwe station en herinrichting van de noordkant van het station.
1914		Aanleg van de perken voor de stationsgebouwen en het Spoorplantsoen naar het ontwerp van Otto Schulz uit 1912.
1935-1990		Diverse wijzigingen in de inrichting van het stationsplein: bouw en afbraak van bijgebouwen en fietsenhokken, aanleg van parkeerplaatsen en busperrons. Een deel van het Spoorplantsoen gaat hierbij verloren.
Ca 1960		Het laad- en losperron op het voorplein verdwijnt

Ca 1995		Aanleg van de Polanerbaan en aanpassing van de stationsgebouwen. Door de Polanerbaan is het Spoorplantsoen aan de noordkant verkleind.
---------	---	--

Kadertekst: Otto Schulz

Rudolf Max Ahirn Otto Schulz (Buckau, 7 september 1868 – Amersfoort, 2 januari 1953) is een van oorsprong Duitse tuin- en landschapsarchitect. Schulz studeerde aan de Koninklijke Tuinbouwschool te Potsdam en behaalde daar zijn diploma als 'Gärtenkünstler'. Vervolgens werkte hij enkele jaren bij verschillende tuinarchitecten in Duitsland. Omstreeks 1890 kwam hij naar Nederland en richtte zijn eigen bureau op. Later maakte hij deel uit van de firma Smits en Schulz te Naarden. Dit bedrijf was rond de eeuwwisseling betrokken bij diverse villaparken zoals het Nimrodpark te Hilversum (1899), het Bergkwartier te Amersfoort (1900), het Prins Hendrikpark te Bussum (1900) en Villapark Bosch en Duin te Zeist (1902). Naast het ontwerpen van tuinen, parken en villaparken was de firma, volgens haar advertenties, gespecialiseerd in het aanleggen van Japanse tuinen, rozentuinen, rotstuinen, boomgaarden en groentetuinen.

Omstreeks 1910 begon Schulz een eigen tuinarchitectenbureau dat in De Bilt en vanaf 1923 in Bilthoven gevestigd was. In latere jaren vestigde hij een dependance van zijn bureau in Tilburg. Andere werken van Schulz waren onder meer het park bij Kasteel Prattenburg te Rhenen (1896), de rozentuin bij Villa Acacia voor Frits Olie te Hilversum (1901), de omgeving van de nieuw gebouwde stallen op Het Loo (1910), Sportpark Houtrust te Den Haag (1910), het park bij Kasteel Lunenburg te Langbroek (1914), het gemeentelantsoen in Bodegraven (1918) en het uitbreidingsplan voor de gemeente Leersum²³. Voor zover bekend heeft hij in ieder geval tot 1933 gewerkt. Hij overleed in 1953 op 84-jarige leeftijd. Door de kwaliteit van zijn ontwerpen en zijn grote oeuvre heeft Schulz een belangrijk stempel gedrukt op de Nederlandse tuin- en landschapsarchitectuur.

²³ Ontleend aan Oldenburger-Ebbers e.a., 1996, pagina 285-286 en de lijst van tuinen die door Schulz zijn aangelegd die in 1923 is gepubliceerd. Bron: edepot.wur.nl/338488.

3.2 Ruimtelijke ontwikkeling van het stationsgebied

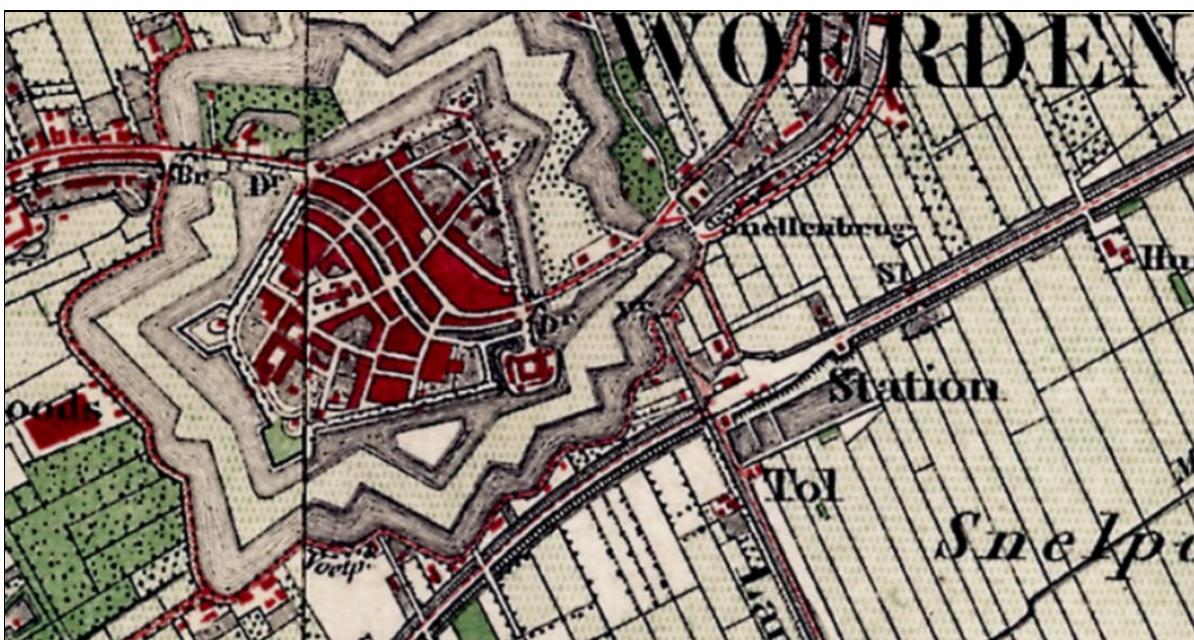
Voordat de spoorlijn Utrecht-Rotterdam werd aangelegd was het huidige stationsgebied een onbebouwd deel van de Snelpolder. De boerderijen stonden in de stad of aan aan de Utrechtsestraatweg. Aan de westkant vormde de Jaap Bijzerwetering de grens met de Middellandse Polder. Langs de wetering liep de Linschoterweg van Woerden naar Linschoten en Montfoort. Bij de aanleg van het spoor besloot men het tracé ten oosten van Woerden over de oeverwal van de Oude Rijn te leggen; tussen Woerden en Gouda moest men door het veen. De boeren in de Snelpolder kregen een schadevergoeding omdat hun land door de spoorlijn werd doorsneden.

Bij de aanleg van de Rijnspoorweg was het traject in een aantal vakken verdeeld, elk met een eigen directie. De houten directiekeet van het vak Woerden werd later gebruikt als stationsgebouw.

Het oude stationsgebouw op een foto uit ca 1900.

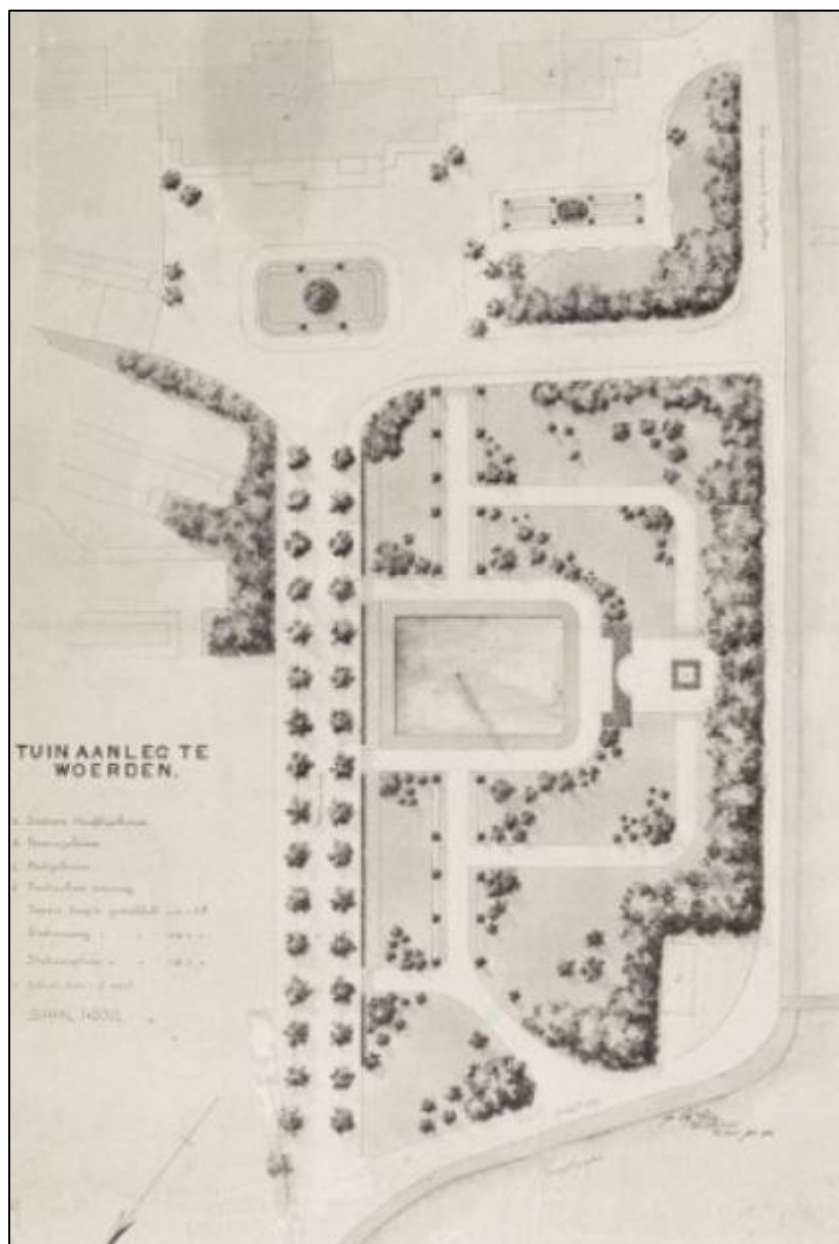
Parallel aan de oude weg naar Linschoten werd in 1854 de Stationsweg aangelegd van het stationsgebouw naar de Utrechtsestraatweg. Loodrecht hierop legde men de Spoorlaan aan. Met een bocht voor het stationsgebouw werd de Stationsweg aangesloten op de Linschoterweg. Omstreeks 1875 is een sierlijke voetbrug over de Jaap Bijzerwetering aangelegd om het voetpad (de huidige Singel) langs de stadsbuitengracht te bereiken.

Detail van de topografische kaart uit 1870.

Tegenover het station bouwde men een koffiehuis annex stalhouderij van L. Hoek, ongeveer op de plek waar nu de nieuwe fietsenstalling staat. Op het huidige Stationsplein lag een perron voor het laden en lossen van goederenwagens.

Rond de vorige eeuwwisseling nam de bebouwing aan de noordkant van het station toe. De beide panden op de hoeken van de Utrechtsestraatweg zijn gebouwd in 1894 en 1910, de huizen aan de Stationsweg dateren van 1913 tot 1918. In die tijd kreeg de omgeving van het station een grote opknapbeurt. Het oude stationsgebouw werd in 1911-1913 vervangen door nieuwbouw, ontworpen door architect W. de Jong. Het koffiehuis met stalhouderij werd afgebroken en Hoek bouwde een nieuwe uitspanning op de hoek van de Spoorlaan en de Stationsweg.

Het ontwerp voor het spoorplantsoen uit 1912 en de perken voor de stationsgebouwen²⁴. Het noorden is beneden. De laanbeplanting van de Stationsweg was al aanwezig, mogelijk geldt dit ook voor de dichte beplanting ten oosten ervan (links op de tekening), die bedoeld was om het laad- en losperron aan het zicht te onttrekken. Niet aangegeven is de laanbeplanting langs de Singel en aan de westkant van de Jaap Bijzervetering.

In april 1912 ontstond in de gemeenteraad van Woerden het plan om voor het station een plantsoen aan te leggen. Tuinarchitect Otto Schulz kreeg opdracht een nieuw ontwerp te maken voor het gebied tussen de Stationsweg en de Jaap Bijzervetering. In juli 1912 was het ontwerp gereed. Omdat het terrein eigendom was van de Staatsspoorwegen sloot de gemeente een overeenkomst om het plantsoen voor f. 1,- te pachten en zelf het onderhoud voor haar rekening te nemen. De Staatsspoorwegen verplichtten zich om de perken voor de stationsgebouwen aan te leggen en

te onderhouden. Het Spoorplantsoen werd aangelegd in 1914 en kostte de gemeente f 6303,-. Half juni

²⁴ RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, fotonummer W2527.

was het werk gereed²⁵. Schulz verzorgde het onderhoud tot medio 1915. In november werd een bordje in het parkje geplaatst met de tekst *'Het plantsoen is gesticht voorjaar 1914, ontworpen en uitgevoerd door Otto Schulz, tuinarchitect te De Bilt'*.

Schulz ontwierp twee grote perken voor het stationsgebouw en het ernaast gelegen dienstgebouw en een geometrisch park ten westen van de Stationsweg. De Stationsweg was omstreeks 1890 overgedragen aan de gemeente en omstreeks die tijd beplant met laanbomen. Aan de west- en noordkant liep het park door tot de Linschoterweg langs de Jaap Bijzerwetering en de stadsbuitengracht. Het huis en erf, op de hoek van de Linschoterweg, zijn in het ontwerp uitgespaard.

In het parkje werd een rechthoekig paden-patroon aangelegd met als blikvanger een grote rechthoekige spiegelvijver. Achter de vijver creëerde Schulz een met een muurtje en beplanting omsloten open ruimte met twee toegangen. Bij de aanleg is van het ontwerp afgeweken en is ook aan de kant van de vijver een toegang gemaakt. Midden in de open ruimte was een podium voorzien voor een gedenksteen of zuil²⁶. Aan de westkant was het park afgesloten door een gesloten houtsingel. Er waren toegangen vanaf het Stationsplein, de Linschoterweg en drie aan de Stationsweg. Bij de entrees, langs het pad rond de vijver en bij hoeken van paden zijn opgaande bomen geplant. Hoe het park precies beplant is geweest is niet bekend. We hebben geen beplantingslijsten kunnen vinden. Uit de foto's van kort na de aanleg is wel duidelijk dat er veel met naaldbomen is gewerkt, om het park ook in de winter aantrekkelijk te laten zijn. Het park is niet opgehoogd en lag ongeveer een meter lager dan het Stationsplein en een halve meter lager dan de Stationsweg. Via trappen werd het hoogteverschil overbrugd.

Het Spoorplantsoen in 1914, kort na de aanleg²⁷. De foto is waarschijnlijk vanuit het stationsgebouw gemaakt en geeft een mooi overzicht van het park en de omgeving ervan. Rechts zien we de laanbomen van de Stationsweg, op de achtergrond de bebouwing aan de Oostdam en links de laanvormige beplanting van de Singel en langs de Jaap Bijzerwetering.

²⁵ RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, Documentatiecollectie Woerden. Documentnummer 6.61.

²⁶ We hebben geen aanwijzingen gevonden dat het podium, de gedenksteen of de zuil, die aangegeven zijn op de ontwerp-tekening, inderdaad gerealiseerd zijn.

²⁷ RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, foto nummer W0295

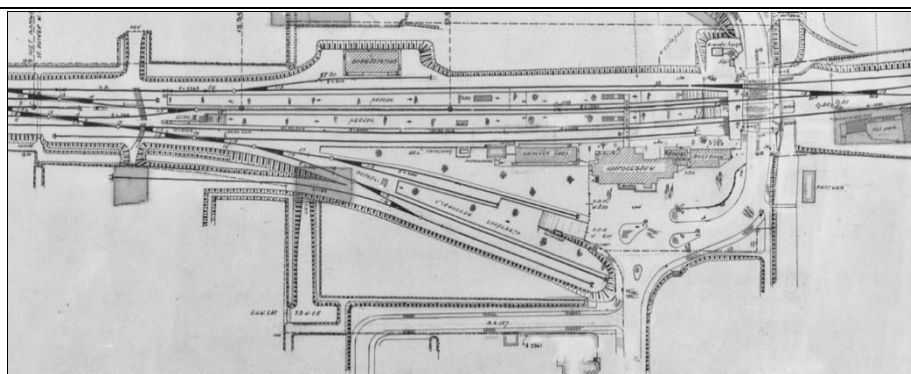
Het nieuwe stationsgebouw op een foto uit 1914²⁸. Het grote rechthoekige perk is ontworpen door Schulz en werd 'de luiermann' genoemd.

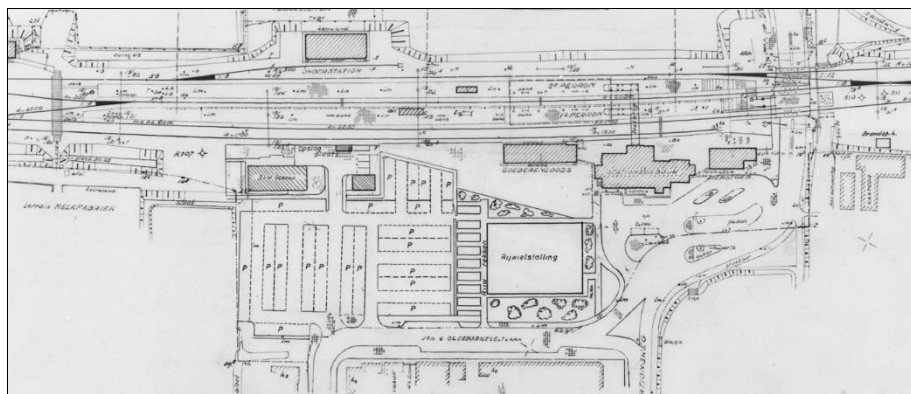
Op de plattegrond van Woerden uit 1941²⁹ is het Spoorplantsoen nog intact. Opgemerkt moet worden dat het plantsoen zelf niet helemaal correct is ingetekend wat betreft het padenpatroon en de open ruimte achter de vijver.

²⁸ RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, fot nummer W0038.

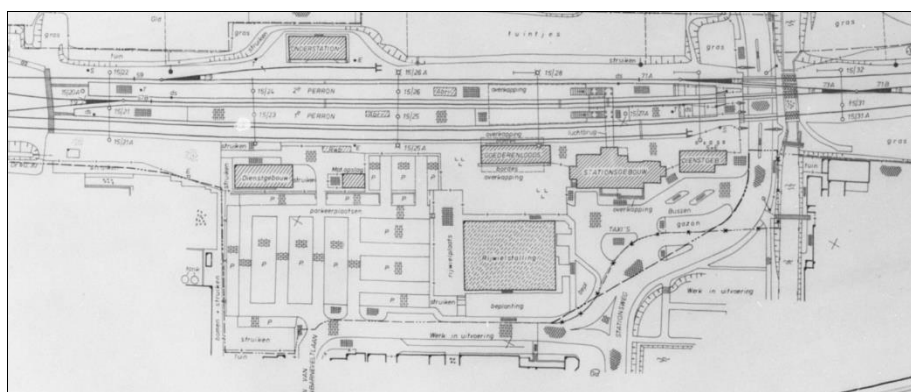
²⁹ De plattegrond is uitgegeven door de firma D. Kraayenbrink uit Woerden. Bron: Blijdestijn, 1999.

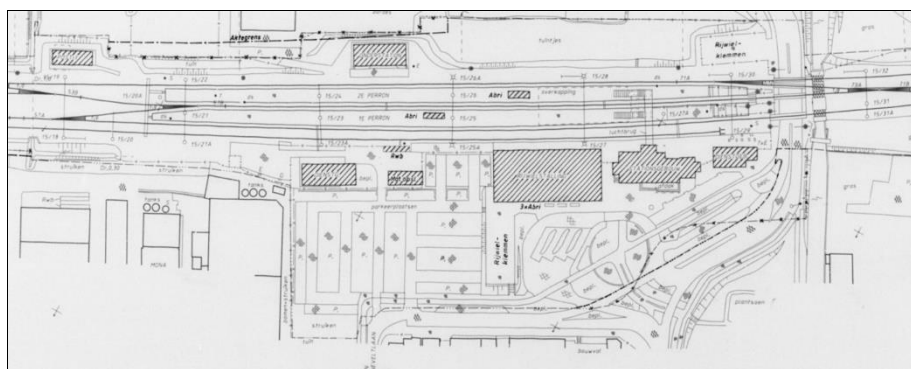
1937

1960

1984

1990

Veranderingen van de inrichting van het Stationsplein Noord³⁰.

³⁰ Bron: Archief Nederlandse Spoorwegen. 939 NS Beheertekeningen van de infrastructuur.

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog is het gebied ten noorden van het station voortdurend gewijzigd. Het laad- en losperron is omstreeks 1960 verdwenen en het Stationsplein is onder meer in 1950, 1968 en 1985 veranderd. De wijzigingen betroffen de bouw van een fietsenstalling, de aanleg van parkeerplaatsen en voorzieningen voor de bussen. De plattegronden uit het archief van de Nederlandse Spoorwegen op de volgende pagina geven een beeld van de aanpassingen die in verschillende perioden zijn gerealiseerd. De perken voor het station moesten hiervoor wijken en door verbreding van de Stationsweg en de bouw van de huidige fietsenstalling is ook de zuidkant van het Spoorplantsoen verdwenen. De aanleg van de Polanerbaan, omstreeks 1995, ging ten koste van het noordelijke deel van het plantsoen.

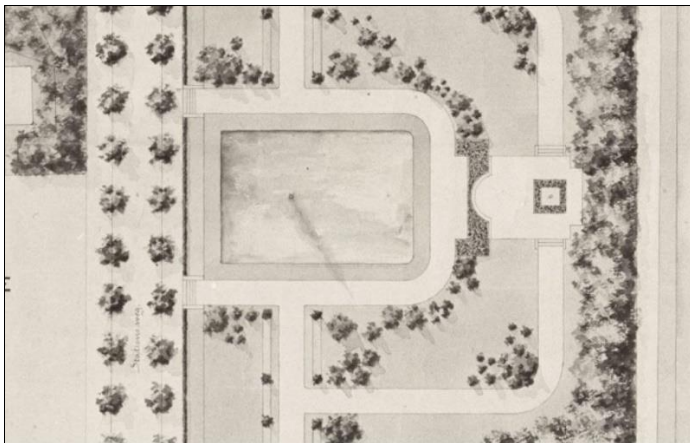
Ook de omgeving van het Spoorplantsoen veranderde: hotel Hoek is gesloopt voor nieuwbouw, de fraaie voetbrug over de Jaap Bijzerwetering maakte plaats voor een Baileybrug die over de oude pijlers is gelegd, en de Snellerbrug is in 1984 vervangen door de huidige.

Het stationsplein in 2018. De plaats van het oude laad- en losperron is nu ingericht als busstation.

3.3 Het Spoorplantsoen nu

Door de ruimtelijke ontwikkelingen die na de Tweede Wereldoorlog ten noorden van het station plaatsvonden is er voortdurend 'geknabbeld' aan het plantsoen van Otto Schulz. De perken voor het station zijn geheel verdwenen, van het Spoorplantsoen is nog maar ongeveer de helft overgebleven. Wat bewaard bleef is wel het belangrijkste deel van het park, namelijk de vijver, de open ruimte erachter en een deel van het padenpatroon. Ook dit is echter niet geheel ongeschonden uit de strijd gekomen: door verbreding van de Stationsweg is een deel van de vijver gedempt, zodat die nu zuiver vierkant is in plaats van rechthoekig. Ook de paden langs de vijver die met trappen aansluiten op de Stationsweg zijn hierbij verkort.

Het resterende deel van het Spoorplantsoen.

Entree van de open ruimte waar Schulz een podium met gedenksteen of zuil had gepland.

Zicht op de nog droge vijver en het noordelijke deel van het park.

Zicht op de vijver vanuit de open ruimte.

Nieuwe aansluiting van een pad op de Stationsweg.

4. Waardering

Landgoed Bredius, Rijnoord en het Spoorplantsoen vormen samen met de Singel een cultuurhistorisch waardevol groengebied aan de oost- en noordoostkant van de binnenstad van Woerden. Het landgoed dat C.J. Bredius in het midden van de negentiende eeuw tot stand bracht kreeg een verbinding met het stationsgebied door de zichtlijn vanuit huis Rijnoord over de Snellerbrug naar het station. De nieuwbouw van het station en de aanleg van het Spoorplantsoen hadden tot gevolg dat er herenhuizen werden gebouwd aan de Stationsweg als aanvulling op de villa's die al eerder aan de Utrechtsestraatweg en de Oostdam waren gebouwd. Waar het Spoorplantsoen en het park van Rijnoord het stempel van de tuinarchitect dragen, is dat voor het huidige Brediuspark niet het geval. Hier hebben we te maken met een geleidelijk gegroeid landschap waar steeds meer esthetische aspecten aan het oorspronkelijke delfstofwinnings- en landbouwgebied zijn toegevoegd. Het Spoorplantsoen en het Brediuspark hebben met elkaar gemeen dat zich aan de randen ruimtelijke ontwikkelingen voordeden die de cultuurhistorische kwaliteiten ongunstig hebben beïnvloed.

4.1 Huis en park van Rijnoord³¹

Huis Rijnoord, voorgevel.

Rijnoord (Oostdam 12) is een witgepleisterde villa uit 1863 op een rechthoekige plattegrond die bestaat uit twee bouwlagen en een mezzanino onder een omlopend schilddak. In het pleisterwerk zijn imitatievoegen aangebracht. Op de hoeken van de begane grond vinden we geblokte lisenen, op de verdieping lisenen met verdiepte velden. De schuifvensters met luiken zijn afgesloten met gestuukt

³¹ Tekst is ontleend aan het Monumentenregister van de Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed.

lijstwerk. De gevels worden afgesloten door een kroonlijst met dubbele consoles op de hoeken. In de kroonlijst rechthoekige zitten twee aan twee geplaatste mezzaninovensters met gietijzeren roosters. De drie traveeën brede voorzijde is symmetrisch van indeling. De deur met bovenlicht en pilasteromlijsting wordt geflankeerd door schuiframen met luiken. Op de verdieping vinden we twee soortgelijke vensters en een blindnis. In de vijf traveeën brede linkerzijgevel (de gevel aan de straatzijde) staat tegen de middelste travee een 18de-eeuws tuinbeeld op een sokkel, voorstellende de godin Demeter. Het beeld is in 1733 gemaakt door beeldhouwer J.B. Xavery. Op de verdieping zit een blindnis met boogvormige beëindiging. Aan de achterzijde bevindt zich een aanbouw uit 1911 waarin onder andere een bijkeuken en toilet³².

Aan de oever van de stadsbuitengracht staat een paviljoen uit 1863³³. Volgens de kadastrale minuut van 1828 stond er in dat jaar ook al een bouwwerkje, dat tuinhuis werd genoemd. De huidige theekoepel stak vroeger veel verder in de gracht uit dan nu. Het is een witgepleisterd bouwwerk op een rechthoekige plattegrond onder een ver overstekend rieten schilddak. De omlopende veranda bevindt zich deels boven het water. In 1885 heeft de gemeente A.A. Bredius toestemming gegeven om een botenhuis aan de Singel te bouwen³⁴, maar of dit is gerealiseerd is niet bekend.

Het theepaviljoen aan de stadsbuitengracht.

Rondom het huis ligt een park in landschappelijke stijl dat waarschijnlijk ook in 1863 is aangelegd. Een ontwerp uit die tijd is niet bewaard gebleven. Er waren zichtlijnen naar het station en naar de Petruskerk in het centrum van Woerden. Merkwaardig genoeg heeft men geen zichtrelatie aangebracht met de tien

³² RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, (W064). BWT 182.

³³ Volgens het Monumentenregister van de RCE. Het is mogelijk ouder.

³⁴ RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, (W064). Archief Tuinbouw en – en veehoudersbedrijf Bredius te Woerden, 1851-1968. Inventarisnummer 31.

jaar oudere hoeve Batestein. Tuinarchitect Luc van Dam heeft ten behoeve van de renovatie van de tuin de oorspronkelijke aanleg gereconstrueerd. Inmiddels zijn werkzaamheden uitgevoerd waardoor weer delen van het oorspronkelijke ontwerp herkenbaar zijn gemaakt, zoals de zichtlijn in de richting van het station. Enkele parkbomen stammen nog uit de periode van aanleg.

Bij het begin van de oprijlaan aan de Oostdam staat een entreehek uit 1863 met gebosseerde hekpijlers met twee wapendragende leeuwen. De wapens zijn die van Cornelis Jan Bredius (links) en zijn echtgenote Hendrica Johanna Gijsberti Hodenpijl (rechts). Pijlers en hek zijn enkele keren verplaatst bij verbreding van de Oudelandseweg.

Entree van het Brediuspark en oprijpad van Rijnoord aan de Oostdam.

Waardering van Rijnoord (huis en park)

belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	middel
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	hoog
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	middel
	gaafheid omgeving	hoog
	informatiewaarde	middel
Totaalwaardering		hoog (Rijksmonument)

4.2 Brediuspark

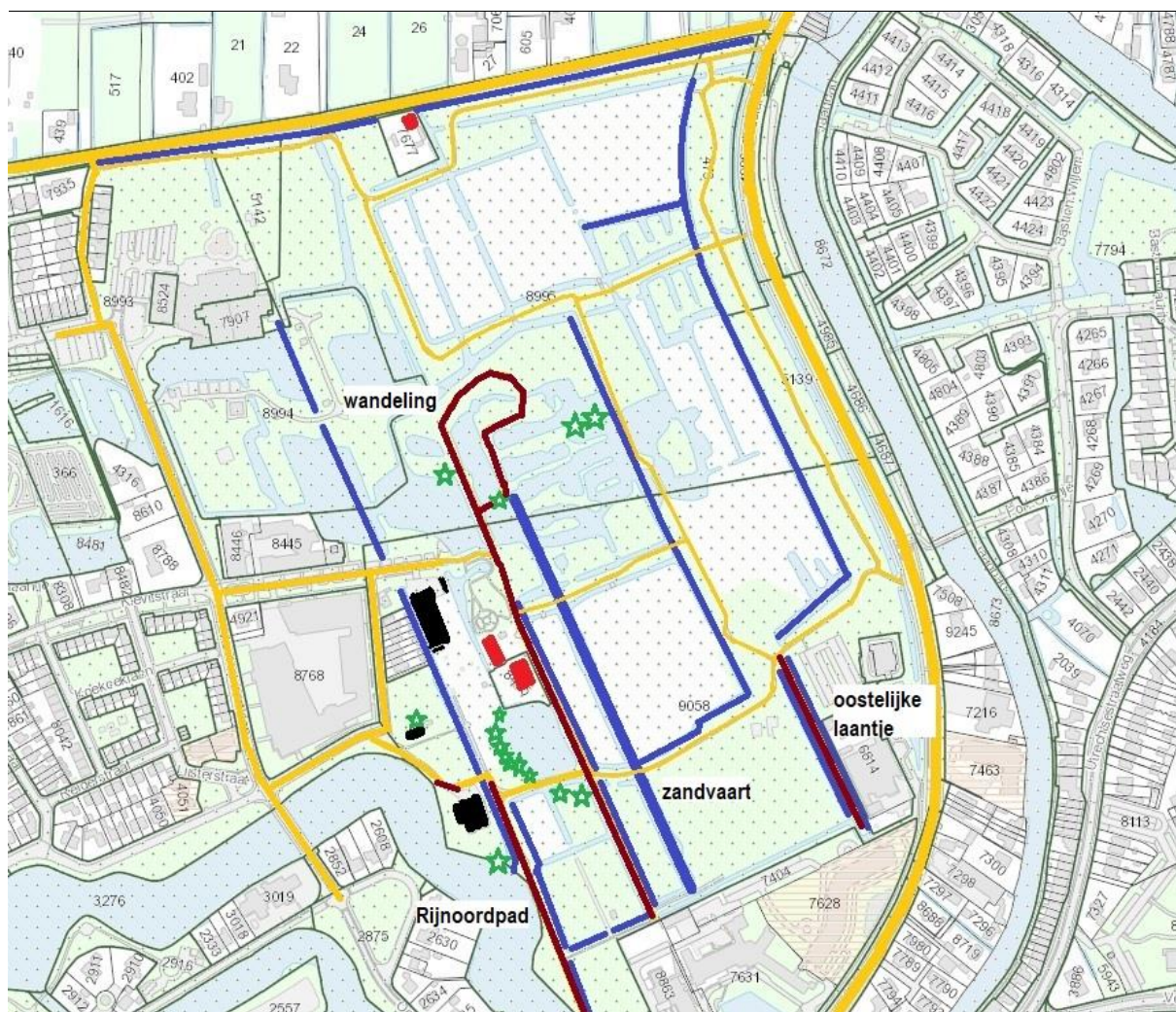

Een deel van het Slingerbos ten noorden van de hoeve Batestein. De bosjes en zandwinplassen zijn gebruikt voor een zogeheten 'wandeling' die omstreeks 1874 is aangelegd. Naast de bomen die hier van nature voorkomen (es, wilg, els) zijn onder meer eiken en rode beuken aangeplant.

Het Brediuspark als geheel ontleent zijn cultuurhistorische betekenis aan het feit dat het geleidelijk tot ontwikkeling is gekomen. We vinden in het park elementen uit verschillende perioden, van de middeleeuwse kavelsloten via de neogotische boerderij Batestein tot de recente gegraven waterpartijen, het arboretum en andere elementen die aangelegd zijn toen het terrein daadwerkelijk als openbaar park is ingericht. Door deze tijdlagen en de elementen die deze gelaagdheid illustreren heeft het Brediuspark een grote historische diepgang en een hoge belevingswaarde. Maar het zijn niet alleen de tijdlagen die het Brediuspark boeiend maken. Ook de verschillende gebruiksfuncties (delfstofwinning, veeteelt, fruitteelt, esthetiek en – thans – recreatie) zijn in het park te herkennen.

Het oorspronkelijke landbouwgebied met zandwinplassen is door C.J. Bredius gaandeweg tot een landgoed omgevormd, waarbij echter de landbouwkundige functie van het gebied voorop bleef staan. Aan het bestaande landschappelijke stramien zijn esthetische elementen toegevoegd, zowel in de vorm van bebouwing als in de beplanting.

Het is echter niet zo dat de ontwikkeling van het landgoed eenvoudig uit het terrein is af te lezen. Door de wijze van inrichten en beplanten zijn sommige waardevolle elementen aan het zicht onttrokken of weinig prominent aanwezig, zoals de Lange Laan en het oude ontsluitingslaantje ten oosten ervan. Ook de dubbele rijen bomen (essen en lindes) aan de zuidkant van de zandvaart verhielden het landschap niet.

Historische elementen in het Brediuspark. Blauw: waterlopen uit 1828; bruin: paden uit ca 1850; geel: huidige paden/wegen; rood: historische bebouwing; groen: enkele markante parkbomen.

Waardering van het Brediuspark

belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	hoog
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	hoog
	kenmerkendheid	middel
	gaafheid	middel
	(landschaps)architectuur	middel
Waardering context	samenhang	hoog
	structureerende werking	middel
	gaafheid omgeving	middel
	informatiewaarde	hoog
Totaalwaardering		hoog

4.2.1 Hoeve Batestein, huidig adres Kievitstraat 44 (vroeger Oudelandseweg 7) Woerden

Hoofdgebouw en zomerhuis met de voor het complex gelegen vijver.

Batestein is een langhuisboerderij met zomerhuis – beide in vroege neogotische stijl – uit 1852. Het zomerhuis (tevens wagenschuur en/of stal) staat schuin achter het hoofdgebouw. De eerste stenen zijn gelegd door C.J. Bredius en zijn vrouw H.J. Bredius-Gijsbert Hodenpijl. Dit is niet – zoals gebruikelijk – aangegeven in een gevelsteen, maar in de sluitsteen van een grote decoratieve boog in de voorgevel. Bijzonder is dat de boerderij midden in het land is gebouwd en niet aan de Oudelandseweg of de 's-Gravensloot. De boerderij werd ontsloten vanaf de Oudelandseweg. Aan deze weg stond een koetshuis, dat in dezelfde neogotische stijl was gebouwd. In 1882 is dit verbouwd tot twee dienstwoningen. Het pand is gesloopt in de jaren '70 van de vorige eeuw toen de Oudelandseweg werd verbreed. Achter de boerderij bevond zich een hooiberg die in ieder geval in 1969 nog aanwezig was. Op de foto's van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed uit 1974 is de hooiberg al afgebroken. Links van de boerderij staat een kleine schuur die in de literatuur vermeld is als varkenshok of watervogelverblijf.

Het complex is in 1977 opgenomen in het register van Rijksmonumenten, onder nummer 39301. In die tijd is het voorhuis van de boerderij gerestaureerd. In 2008 heeft er brand gewoed in het hoofdgebouw waardoor het gebouw ernstig beschadigd is. Het muurwerk en het houtskelet zijn echter bewaard gebleven. Het zomerhuis is door de brand niet aangetast. Op het ogenblik zijn er plannen voor het herstel.

De gebouwen staan aan de noordkant van een vijver uit het begin van de negentiende eeuw die ontstaan is door zandwinning. Batestein vormde lange tijd het functionele hart van het landgoed: van hieruit werd het domein beheerd. Geleidelijk is de directe omgeving van het erf, de gebouwen en de vijver verlandschappelijkt, met name in het midden van de twintigste eeuw, toen de laatste particuliere eigenaar, Arnoldus Anthonie Bredius, op Batestein woonde (van 1947 tot 1966). Een voorbeeld van deze verlandschappelijking zijn de ceders aan de westoever van de vijver, die omstreeks 1940 zijn geplant. Mogelijk zijn deze bomen geplant om de uitbreidende bebouwing van Woerden aan het zicht te onttrekken.

Het hoofdgebouw

	
Voorgevel met aanbouw, 1974.	Rechter zijgevel, 1974.
	
Achtergevel, 1974.	Voorgevel, met achter de boerderij de roeden van de hooiberg, 1969.
Foto's: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort	

Het hoofdgebouw is een langhuisboerderij van één bouwlaag, opgetrokken in neogotische stijl, en had voor de brand een overstekend rieten zadeldak met gesneden windveren.

De voorgevel is drieassig en symmetrisch ingedeeld met een groot schuifvenster met spitsboogvormig bovenlicht in het midden tussen twee kleinere soortgelijke vensters. De voordeur met dichtgezet bovenlicht zit in de rechterzijgevel met links daarvan een van luiken voorzien kelderlicht en rechts drie stalvensters. De achtergevel heeft een hoge plint met een in de streek gebruikelijke kleine deeldeer (baanderdeer) met links en rechts mestdeuren. De deel wordt verlicht door drie hooggeplaatste spitsboogvormige stalvensters met bakstenen ontlastingsbogen, waarvan een als bovenlicht boven de deeldeer. In de topgevel zit een roosvenster met een bakstenen rand.

De gevels zijn – met uitzondering van de bakstenen lisenen en ontlastingsbogen – witgepleisterd met een grijze plint. De vensters en bovenlichten zijn omgeven door steens spitsboogvormige ontlastingsbogen op geblokte kraagstenen van donkerrode handvorm baksteen, afgesloten met hardstenen sluitstenen. Blikvanger in de voorgevel is de brede uitkragende spitvormige boog die rust op lisenen. De boog is voorzien van een sluitsteen waarop de stichters en de datum van de eerstesteenlegging zijn vermeld. In de topgevel van de voorgevel een met baksteen omrand gietijzeren roosvenster. Het kelderlicht met luiken in de rechterzijgevel geeft de plaats aan van de kelder. Boven de kelder bevindt zich de opkamer die zich niet door de vensterindeling van de voorgevel verradt. De zijgevel is voorzien van een hoge gladgepleisterde plint. Het ver overstekende zadeldak was voorzien van gesneden windveren. Aan de linkerzijde van het woongedeelte bevindt zich een aanbouw uit 1892 met een zeer flauwhellend zadeldak en voorzien van witgeschilderde bepleisterde gevels met natuursteenimitatie. In de voorgevel zat een korfboogvormige ingang met openslaande deuren en een luifel. Dit was de toegang tot het deel dat bestemd was voor gebruik door de eigenaar (herenkamer).

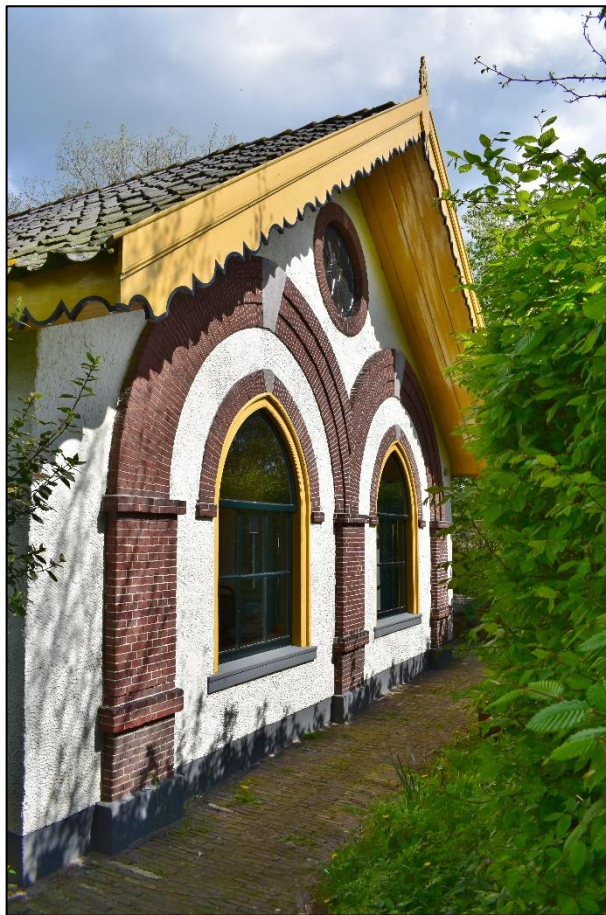

Het hoofdgebouw, toestand 2018.

Het zomerhuis

Het zomerhuis is in dezelfde stijl gebouwd als het hoofdgebouw. Het is een eenlaags gebouw met rechthoekige plattegrond onder een met gesmoorde Oudhollandse pannen gedekt zadeldak, dat sterk oversteekt. De voorgevel heeft twee traveeën met schuifvensters, spitsboogvormige bovenlichten en hardstenen onderdorpels. De topgevel bevat een roosvenster. In de linker zijgevel zitten vier spitsboogvormige stalvensters en een deur met bovenlicht. In de rechterzijgevel bevinden zich twee soortgelijke deuren en een dubbele terrasdeur met luiken. De achtergevel heeft twee mestdeuren, een hooggeplaatst stalvenster en daarboven een roosvenster.

Net als bij het hoofdgebouw is de voorgevel rijk gedecoreerd. Rond de beide spitsboogvensters zijn behalve de bakstenen ontlastingsbogen brede uitkragende bogen aangebracht die rusten op lisenen. Ze bestaan uit rode handvorm baksteen met smalle voegen. Deze grote bogen en de ontlastingsbogen rond de vensters zijn voorzien van hardstenen sluitstenen. Voor het overige zijn de gevels grof gepleisterd en voorzien van een grijze plint. De huidige witte kleur van het pleisterwerk is mogelijk niet origineel.

Rechts van het zomerhuis staat een kleine in hout opgetrokken schuur met een asymmetrisch zadeldak, gedekt met rode en grijze Oudhollandse pannen.

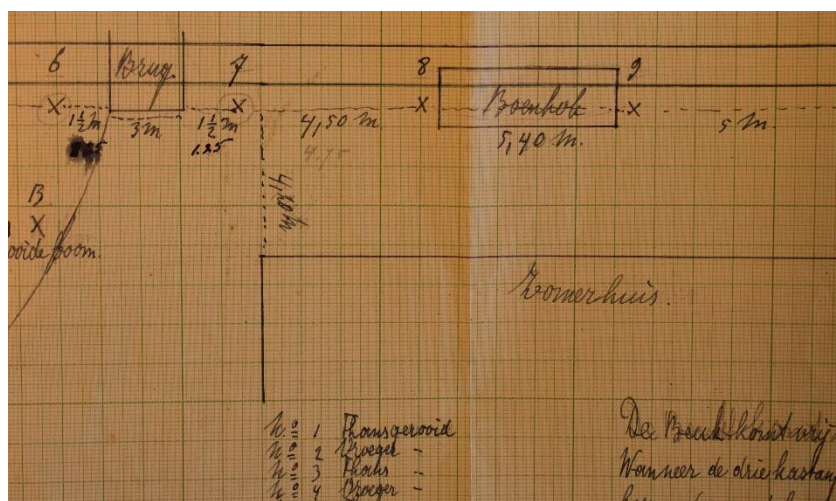

Zomerhuis, linker zijgevel met de deur naar het vroegere boenhok.

Zomerhuis, rechter zijgevel.

Links van het zomerhuis heeft vroeger een boenhok gestaan over de sloot die de vijver voor de boerderij verbindt met de zandwinplassen in het Slingerbos. Het was – vergeleken met andere boenhokken uit de omgeving – een fors gebouw met een lengte van meer dan 5 meter³⁵. Dit grote boenhok illustreert het grote belang van de kaasproductie in de eerste decennia van het landgoed. Het boenhok kon bereikt worden vanuit de deur in de linkerzijgevel van het zomerhuis. Het hok zelf is verdwenen, het straatje en de boenstoep zijn nog aanwezig.

Schets van de omgeving van zomerhuis en boenhok uit 1882³⁶.

³⁵ RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, archief Veehouderij- en fruitbedrijf Bredius nr 44.

³⁶ Idem.

De schuur

Ten westen van het hoofdgebouw staat een klein rechthoekig schuurtje met een pannen zadeldak.

Waardering van het complex		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	hoog
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	hoog
	kenmerkendheid	laag
	gaafheid	middel
	(landschaps)architectuur	hoog
Waardering context	samenhang	hoog
	structurende werking	middel
	gaafheid omgeving	middel
	informatiewaarde	hoog
Totaalwaardering		hoog

Het complex is van grote cultuurhistorische betekenis op grond van ouderdom, architectonische waarde en herinneringswaarde. Hoofdgebouw en zomerhuis geven een goed beeld van het vroegere gebruik als boerderij en tevens als buitenverblijf van de eigenaars. Vanuit de boerderij werd het landgoed beheerd, ook nadat de villa Rijnoord gebouwd was. Vanaf 1947 diende Batestein als woonplaats van de laatste telg van de familie Bredius die het landgoed in bezit had. Batestein vormt het visuele en functionele hart van het landgoed en van het huidige Brediuspark

4.2.2 Het oostelijke laantje

entree van het wandelpad over het laantje.

Het oostelijke laantje staat op de kadastrale minuut van 1828 aangegeven als een smalle strook hakhout. Op latere topografische kaarten is het als een aan beide zijden beplant pad ingetekend dat begint bij de Oudelandseweg en eindigt op de plek waar nu de Brediuslaan loopt. Het pad werd gebruikt om de landbouwpercelen ten oosten van de zandvaart te bereiken vanaf de boerderij Batestein. Door de bouw van verzorgingshuis 't Oude Landt' is het zuidelijke deel, met de aansluiting op de Oudelandseweg, verdwenen. In de huidige situatie is het een weinig gebruikt en enigszins verscholen wandelpad op de grens van het Brediuspark en de terreinen van de Bethlehemkerk en uitvaartcentrum De Laatste Eer.

Waardering van het oostelijke laantje

belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	laag
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	middel
	gaafheid	middel
	(landschaps)architectuur	nvt
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	laag
	gaafheid omgeving	middel
	informatiewaarde	hoog
Totaalwaardering		hoog

4.2.3 De zandvaart

De zandvaart, ten noorden van het Brediuspad, tussen de boomgaarden met een treurwilg aan het eind.

De zandvaart is een middeleeuwse kavelsloot die is verbreed voor de afvoer van zand uit de zandwinputten in het huidige Slingerbos. Misschien is de waterloop al eerder gebruikt voor de afvoer van klei, maar op oudere kaarten is daarvoor geen aanwijzing te vinden. Op de oudste kadasterkaart (1828) is de vaart voor het eerst als een brede sloot ingetekend en loopt van de zandwinplassen naar de Oudelandseweg en volgt de weg nog een stukje in zuidwestelijke richting. Dit deel van de vaart was in 1941 nog aanwezig en liep door naar het voormalige koetshuis aan de Oudelandseweg. Toen verzorgingscentrum 't Oude Landt werd gebouwd is het zuidelijke deel van de vaart gedempt. Tegenwoordig resteert alleen het noordelijke deel. Tussen het Brediuspad en het Slingerbos wordt het water aan weerskanten geflankeerd door boomgaarden, het resterende deel ten zuiden van het Brediuspad wordt omzoomd door rijen essen en lindes.

De zandvaart ten zuiden van het Brediuspad.

De vaart werd niet alleen gebruikt voor de afvoer van zand en – mogelijk – klei. Ook landbouwproducten als hooi en fruit kon men met een vlet over het water vervoeren tot aan het koetshuis aan de Oudelandseweg. Omgekeerd kon de vaarweg gebruikt worden voor het transport van mest en stadsvuil voor de akkers en boomgaarden. In de kasboeken³⁷ komen regelmatig posten voor van stadsvuil uit Utrecht en varkensmest.

De treurwilg op de oever geeft aan dat de zandvaart ook een rol speelde als esthetisch element.

Waardering van de zandvaart

belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	laag
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	hoog
	kenmerkendheid	middel
	gaafheid	middel
	(landschaps)architectuur	nvt
Waardering context	samenhang	hoog
	structureerende werking	laag
	gaafheid omgeving	middel
	informatiewaarde	hoog
Totaalwaardering		hoog

³⁷ RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, archief veehouderij- en fruitteeltbedrijf Bredius.

4.2.4 De ‘wandeling’

Toegang tot de rondwandeling in het Slingerbos.

In 1873-1874 is door A.A. Bredius in het Slingerbos een wandelpad aangelegd rond enkele vroeg negentiende-eeuwse zandwinningsplassen. Het pad wordt begeleid door een assortiment van bomen en struiken, waaronder eiken en rode beuken. In de ondergroei zijn stinzenplanten aangeplant. In het broedseizoen is dit deel van het park niet toegankelijk voor het publiek. Het is ons niet bekend of er nog oorspronkelijke bruggetjes aanwezig zijn³⁸.

Waardering van de wandeling		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	laag
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	nvt
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	laag
	gaafheid omgeving	hoog
	informatiewaarde	middel
Totaalwaardering		hoog

³⁸ Tijdens het onderzoek, in het broedseizoen, was het Slingerbos niet toegankelijk.

4.2.5 De Lange Laan

De Lange Laan ten zuiden van het Brediuspad, met aan weerskanten bermsloten.

De Lange Laan is omstreeks 1860 aangelegd langs een middeleeuwse kavelsloot. Het pad, dat al op de topografische kaart van 1877 als laan is aangegeven, verbond de hoeve Batestein met de Oudelandseweg, over het erf van het koetshuis. In 1873-1874 is het pad naar het noorden doorgetrokken en kwam uit op de rondwandeling in het Slingerbos. Het was een smal pad met aan weerskanten sloten. Dat is ook nu nog het geval, zij het dat het zuidelijke deel van de laan verdwenen is door de bouw van verzorgingscentrum 't Oude Landt.

Bij de hoeve Batestein staan leilindes lang de kant van de Lange Laan.

De Lange Laan op een zonnige winterdag, omstreeks 1950³⁹. De foto is naar het noorden genomen.

Waardering van de Lange Laan

belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	middel
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	middel
	gaafheid	middel
	(landschaps)architectuur	nvt
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	laag
	gaafheid omgeving	middel
	informatiewaarde	hoog
Totaalwaardering		hoog

³⁹ RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, foto nummer G0983

4.2.6 Rijnoordpad

Het Rijnoordpad bij het landhuis Rijnoord.

Het Rijnoordpad is de toegangsweg villa Rijnoord vanaf de Oudelandseweg. Het eerste stuk is gewijzigd toen de villa werd aangelegd. Ten noorden van het park van Rijnoord loopt het Rijnoordpad in een rechte lijn door tot Babylon, waar het aansluit op het Brediuspad en de Burgemeester H.C. van Kempensingel. Dit deel is van middeleeuwse origine en staat aangegeven op de kaart van Van Deventer (1560). Het pad volgde de percelering en liep vroeger van de Oudelandseweg naar de Kameriksepoort. Door de aanleg van de nieuwe vestingwerken in het begin van de achttiende eeuw is een deel van het pad verdwenen. Op de kadasterkaart van 1828 loopt het pad naar de (verdwenen) tuinmanswoning en het huis waar later de gemeentewerf was gehuisvest. Volgens sommige bronnen was tuinarchitect Leonard Springer betrokken bij de beplanting van de oprijlaan naar het landhuis⁴⁰.

Waardering van het Rijnoordpad		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	middel
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	hoog
	kenmerkendheid	middel
	gaafheid	middel
	(landschaps)architectuur	middel
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	middel
	gaafheid omgeving	hoog
	informatiewaarde	hoog
Totaalwaardering		hoog

⁴⁰ Wij hebben geen aanwijzingen gevonden dat dit daadwerkelijk het geval was. Erg waarschijnlijk is het niet, omdat het landhuis verhuurd was in de tijd dat Springer bemoeienis had met het landgoed.

4.2.7 Dienstwoning aan de Burgemeester H.C. van Kempensingel 35

Aan het uiteinde van de Burgemeester H.C. van Kempensingel staat een dienstwoning die omstreeks 1950 is gebouwd in opdracht van A.A. Bredius. Het is een éénlaagse woning onder een met grijze Hollandse pannen gedekt zadeldak. De voorgevel heeft links de voordeur, rechts een groot venster en een drielichtvenster op de verdieping. De linkergevel springt iets uit, waarbij het dak doorloopt. De gevels zijn opgetrokken van rode machinale baksteen in halfsteensverband.

Rechts naast het huis bevindt zich een (nu doodlopend) pad dat vroeger één van de toegangen van het landgoed vormde.

Waardering van het pand

belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	middel
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	laag
	kenmerkendheid	middel
	gaafheid	middel
	(landschaps)architectuur	laag
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	laag
	gaafheid omgeving	middel
	informatiewaarde	middel
Totaalwaardering		middel

4.2.8 Arbeiderswoning, 's Gravensloot 101

's Gravensloot 101 is een vrijstaande daggelderswoning op een ruim perceel uit de tweede helft van de negentiende eeuw. Door de dichte begroeiing is het pand vrijwel aan het zicht onttrokken vanaf de openbare weg. In 1921 is het pand door Bredius aangekocht en bij het landgoed gevoegd. Het huis heeft een rechthoekige plattegrond en bestaat uit één bouwlaag onder een rieten zadeldak met wolfseind. De nok staat haaks op de weg. De voorgevel is symmetrisch met twee schuifvensters. De gevels zijn opgetrokken van rode baksteen in kruisverband, met vlechtingen in de topgevels.

Waardering van 's-Gravensloot 101		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	middel
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	middel
	(landschaps)architectuur	laag
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	laag
	gaafheid omgeving	hoog
	informatiewaarde	hoog
Totaalwaardering		hoog (Gemeentelijk monument)

4.2.9 Zandwinplassen

Toelichting

De steenfabrieken en pannenbakkerijen hebben een zware wissel getrokken op het landschap van het Oude Rijngebied. In het Brediuspark is waarschijnlijk ongeveer een meter klei gewonnen. Daarna is de bovengrond teruggezet en is het gebied weer als landbouwgrond in gebruik genomen. Omdat het gebied zo laag was komen te liggen werd het gebruikt als wei- en hooiland, bouwland was niet meer rendabel. Wanneer de kleiwinning in de polder Oudeland heeft plaatsgehad is niet bekend, mogelijk vond dit al plaats in de middeleeuwen.

In het begin van de negentiende eeuw is zand gewonnen voor de aanleg van de Rijksweg van Utrecht naar Leiden en voor de bezanding van de Kamerikse Weg of Zandweg (de huidige Van Teylingenweg). De plassen zijn opgenomen in het Slingerbos, net als de bossen aan de randen van de plassen.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	nvt
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	nvt
	samenhang	hoog
Waardering context	structurerende werking	laag
	gaafheid omgeving	hoog
	informatiewaarde	middel
	Totaalwaardering	hoog

4.3 Het Spoorplantsoen

Op deze foto uit 1914 is men bezig de spiegelvijver van het Spoorplantsoen te graven. Op de achtergrond zien we de Snellerbrug en villa Rijnoord⁴¹.

In 1912 ontwierp de in Duitsland opgeleide tuinarchitect Otto Schulz het Spoorplantsoen en de perken voor de nieuwe stationsgebouwen. De opdracht kwam van de gemeente Woerden en voor de uitvoering moest een lening worden afgesloten. Het terrein was eigendom van de Staatsspoorwegen; de gemeente pachtte het van het Rijk en zorgde sindsdien voor het onderhoud. De Staatsspoorwegen lieten de beide perken aanleggen en onderhielden deze.

De nieuwe stationsgebouwen en de verfraaiing door de aanleg van het park betekenden een kwaliteitsimpuls van het noordelijke stationsgebied. Aan de Stationsweg en de Utrechtsestraatweg werden herenhuizen gebouwd, waardoor een monumentale straatwand ontstond. Ruim een halve eeuw na de aanleg van de spoorlijn en de Stationsweg was het stationsgebied van Woerden een deftige woonplek en een monumentale entree van de stad geworden.

Het ontwerp van Schulz past in de geometrische tuinarchitectuur van dat moment, tot ontwikkeling gekomen als reactie op de landschapstuinen, de neostijlen en de gemengde tuinstijl uit het einde van de negentiende eeuw. Het past ook in de traditie van geometrische plantsoenen die in grote Duitse steden zijn aangelegd. Het ontwerp van Schulz is hier een uiting van en heeft relaties met het werk van tuinarchitecten als D.F. Tersteeg en de Belgische ontwerper Louis van der Swaelmen. Door de vele en veelzijdige ontwerpen van Schulz kunnen we hem tot één van de toonaangevende tuin- en landschapsarchitecten uit de eerste helft van de vorige eeuw rekenen.

⁴¹ RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, foto nummer W1971

De padenstructuur en de (nog lege) vijver op de achtergrond, voorjaar 2018.

Dit betekent dat we in principe grote waarde moeten hechten aan het ontwerp van het Spoorplantsoen. In de loop van de vorige eeuw echter hebben de ruimtelijke ingrepen in het stationsgebied het park aangetast en verkleind. De beide perken voor de stationsgebouwen zijn verdwenen, het zuidelijke deel van het plantsoen is thans fietsenstalling, verbreding van de Stationsweg ging ten koste van het oostelijke deel van het plantsoen en de aanleg van de Polanerbaan betekende aantasting van het noordelijke deel van het plantsoen.

De vraag is welke waarde we aan het resterende plantsoen kunnen toekennen. Otto Schult ontwierp het plantsoen met de beide perken, de beplanting van de hoek van de Linschoterweg en de Stationsstraat als een ensemble, ingebed in de bestaande laanbeplanting van de Stationsstraat, de Singel en de Jaap Bijzerwetering. In de eerste plaats kunnen we stellen dat van dit totaalconcept dat Schulz voor ogen had slechts een deel bewaard is gebleven. Als we inzoomen op het plantsoen zelf kan worden vastgesteld dat de aantastingen vooral de beide uiteinden betreffen en dat de meest beeldbepalende elementen bewaard zijn gebleven. Deze elementen zijn de spiegelvijver (hoewel verkleind), de open ruimte erachter en een deel van de padenstructuur. Ook in de beplanting is het ontwerp nog enigszins zichtbaar, maar door het gebrek aan onderhoud is de door Schulz gedachte structuur van het park grotendeels onherkenbaar geworden. De rozenbogen in het plantsoen behoren vermoedelijk niet tot de oorspronkelijke aanleg.

In de tweede plaats moet opgemerkt worden dat dit soort kleine parken inmiddels uiterst zeldzaam is geworden. Ook op andere plaatsen in ons land zijn ze aangetast door uitbreiding van wegen, aanleg van parkeerplaatsen en busperrons, en vaak geheel verdwenen.

Het zuidelijke deel van het Spoorplantsoen wordt ingenomen door een grote fietsenstalling.

Samenvattend kunnen we stellen dat het resterende deel van het park nogal geleden heeft onder de ruimtelijke ontwikkelingen. Hierdoor is de oorspronkelijke samenhang deels verloren gegaan en is ook de intrinsieke kwaliteit van de plantsoen verminderd. Desondanks zijn we van mening dat het resterende Spoorplantsoen van cultuurhistorische betekenis is vanwege zeldzaamheid, de kwaliteit van het ontwerp en de betekenis die het park heeft gehad in de ruimtelijke ontwikkeling van het stationsgebied.

Waardering van het Spoorplantsoen

belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	middel
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	hoog
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	middel
	(landschaps)architectuur	hoog
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	hoog
	gaafheid omgeving	middel
	informatiewaarde	middel
Totaalwaardering		hoog

4.4. Cultuurhistorische waarden in de directe omgeving

In de onmiddellijke omgeving van het plangebied komen enkele cultuurhistorisch waardevolle elementen voor die de waarde van het gebied als geheel mede bepalen.

Stationsgebouwen, Stationsweg 1 Woerden

Stationsplein en stationsgebouwen.

In 1910 begon men plannen te maken voor nieuwe stationsgebouwen ter vervanging van het oude houten gebouw uit 1853. Het ontwerp is van hoofdingenieur W. de Jong van de Staatsspoorwegen. Het gebouwencomplex bestond uit het hoofdgebouw met rechts een dienstgebouw en links een goederenloods. Het dienstgebouw bevat een verblijfsruimte voor het personeel en een magazijn. Het hoofdgebouw had bijzondere kenmerken in de vorm van een overkapte overgang over de sporen en wacht-ruimten op de verdieping. Ook de perrons waren overkapt. In het hoofdgebouw waren de woningen ondergebracht van de stationschef en de opzichter. De goederenloods en de perronoverkappingen zijn afgebroken, de beide andere gebouwen bestaan nog en zijn aangewezen als Gemeentelijk monument. Het hoofdgebouw is een langwerpig gebouw in eclectische stijl en ligt evenwijdig aan de sporen. Het bestaat uit een souterrain en twee bouwlagen onder een met grijze Hollandse pannen gedekt samengesteld dak. In het midden bevindt zich een bouwdeel met topgevel waar de ingang voor de passagiers is aangebracht. Het rechter bouwvolume ligt iets terug en heeft een risalerend deel met de ingang voor 'bestelgoederen' met daarboven de woning van de opzichter. Opvallend zijn de vensters met roeden bovenlichten en de rijke decoratie met gele en witte verblendsteen, die is toegepast in speklagen, friezen, ontlastingsbogen en in het siermetselwerk van de topgevel.

Het dienstgebouw bestaat uit één bouwlaag onder een met grijze en rode pannen gedekt schilddak. Aan de voor- en achterkant zijn topgevelpartijen aangebracht met steekappen, tegen de rechtergevel staat een bouwdeel met een lager schilddak. Het linkerdeel van het gebouw was het goederenmagazijn. Hier

vinden we twee deuren met bovenlichten in de zijgevel en hoog geplaatste, getoogde en van roeden voorziene vensters. Het rechterdeel was de verblijfsruimte en heeft T-vensters met getoogde, van roeden voorziene bovenlichten. Voor de ontlastingsbogen, speklagen en het siermetselwerk in de topgevels is ook hier verblendsteen gebruikt, maar de decoratie is minder uitbundig dan die van het hoofdgebouw⁴².

De stationsgebouwen vormen een waardevol architectuurhistorisch en stedenbouwkundig ensemble, mede gezien de relatie met het resterende deel van het Spoorplantsoen en de waardevolle bebouwing van de Stationsweg.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	hoog
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	hoog
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	hoog
	gaafheid omgeving	middel
	informatiewaarde	hoog
Totaalwaardering		hoog

⁴² Voor een uitvoeriger beschrijving van de stationsgebouwen verwijzen we naar Jan van Es & Saskia van Ginkel-Meester (2000), pagina 219-223.

Jaap Bijzerwetering

De wetering naar het zuiden gefotografeerd vanaf de Polanerbaan.

Toelichting

De Jaap Bijzerwetering vormt de verbinding tussen de Korte Linschoten en de Oude Rijn. Waarschijnlijk is de waterloop aangelegd of verbeterd omstreeks 1365, toen het Groot-Waterschap van Woerden voor een deel ging afwateren op de Hollandsche IJssel. Later ging de wetering deel uitmaken van de Montfoortse Vaart, die in 1617 gereed kwam. Thans ligt de wetering geheel in het stedelijke gebied van Woerden en is van belang voor de recreatievaart. De wetering kwam vroeger rechtstreeks uit in de Oude Rijn, sinds de aanleg van de nieuwe vestingwerken in de eerste decade van de achttiende eeuw mondt de wetering uit in de stadsbuitengracht.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	nvt
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	laag
	(landschaps)architectuur	nvt
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	middel
	gaafheid omgeving	middel
	informatiewaarde	middel
Totaalwaardering		hoog

Brug Jaap Bijzerwetering

De brug over de Jaap Bijzerwetering ligt vlakbij het punt waar de wetering uitmondt in de stadsbuitengracht. Op oude kaarten is op deze plek een vlonder aangegeven, mstreeks 1875 is er een vaste voetbrug gebouwd met twee pijlers tussen de landhoofden. De middelste van de drie bogen was het breedst vanwege de scheepvaart naar en van Linschoten en Montfoort. De brug verbond de Linschoterweg en het stationsgebied met de voetpaden langs de gracht en de westkant van de wetering.

De brug omstreeks 1900⁴³.

⁴³ RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, fot nummer @@@@

In de jaren '50 van de vorige eeuw is het bovendee van de brug afgebroken en vervangen door een plat betonnen brugdek. Sinds de aanleg van de Polanerbaan is de verkeersfunctie geheel vervallen en ligt de brug als een verloren element in het stedelijke landschap.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	laag
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	middel
	(landschaps)architectuur	laag
Waardering context	samenhang	middel
	structurende werking	laag
	gaafheid omgeving	middel
	informatiewaarde	middel
Totaalwaardering		middel

Uitmonding van de wetering in de Singel.

Kortenoord, Utrechtsestraatweg 1

Villa Kortenoord.

Villa Kortenoord is in 1910 gebouwd en is markant gelegen op de hoek van de Utrechtsestraatweg en de Stationsweg. Het pand staat in een ruime tuin die aan de achterzijde uitkomt bij de Oude Rijn. Het huis heeft twee bouwlagen met elkaar kruisende schild- en zadeldaken die gedekt zijn met rode geglazuurde tuile du nordpannen. De voorgevel en linker zijgevel hebben risalerende bouwdelen met topgevels en erkers met balkons. De ingang bevindt zich in een bouwgedeelte aan de rechtergevel. De (schuif)vensters zijn voorzien van glas-in-lood bovenlichten. Boven de vensters zitten natuurstenen lateien en ontlastingsbogen in twee kleuren baksteen. De gevels zijn opgetrokken van rode baksteen in kruisverband en worden afgesloten door windveren en gootlijsten op houten consoles.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	nvt
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	hoog
	kenmerkendheid	middel
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	hoog
Waardering context	samenhang	middel
	structureerende werking	nvt
	gaafheid omgeving	hoog
	informatiewaarde	nvt
Totaalwaardering		hoog (gemeentelijk monument)

Utrechtsestraatweg 2

Google.nl/maps

Toelichting

Utrechtsestraatweg 2 is de vroegere burgemeesterswoning uit 1905. Het is een vrijstaand pand van één bouwlaag onder een met grijze Hollandse pannen gedekt gebroken schilddak. De nok loopt evenwijdig aan de straat. Het middengedeelte van de voorgevel is opgetrokken tot een brede topgevel met steekkap. Een tuinhek op een lage muur scheidt de voortuin van de openbare weg.

De voorgevel is symmetrisch ingedeeld met de voordeur in het midden en aan weerskanten twee klapvensters met glas-in-lood bovenlichten en een soortgelijk venster in de topgevel. In de dakvlakken links en rechts van de topgevel zitten kleine dakkapellen met klauwstukken.

De voorgevel is opgetrokken van rode machinale baksteen in De gevelopeningen zijn voorzien van ontlastingsbogen met gepleisterde aanzet- en sluitstenen. De boognissen zijn ingevuld met siermetselwerk. De gepleisterde plint is grijs geschilderd. De voorgevel wordt afgesloten geprofileerde goot- en daklijsten.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	hoog
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	middel
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	middel
	samenhang	middel
Waardering context	structurerende werking	nvt
	gaafheid omgeving	hoog
	informatiewaarde	nvt
	Totaalwaardering	hoog

Stationsweg 6-7-8

Stationsweg 6-7-8 zijn drie halfvrijstaande panden die bestaan uit boven- en benedenwoningen. De panden hebben twee bouwlagen onder afgeplatte zadeldaken. De huizen zijn in 1912/1913 gebouwd door architect G. Blok.

Elk pand heeft twee voordeuren gescheiden door een muurdam met daarnaast een driezijdige erker met drie schuiframen. De bovenlichten zijn van glas-in-lood, net als de bovenlichten van de vensters op de verdieping. Hier vinden we een schuifvenster boven de deuren en de doorgetrokken erker met drie schuiframen. Boven de erker zit een balkon met dubbele balkondeuren en een overstekend dak. Hiernaast zit een klein getoogd venster.

De voorgevel is opgetrokken van rode machinale baksteen in kruisverband. De gevelopeningen hebben steens ontlastingsbogen, de boognissen zijn opgevuld met metselwerk. De voorgevel wordt afgesloten door overstekende daklijsten.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	nvt
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	middel
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	middel
Waardering context	samenhang	hoog
	structurerende werking	nvt
	gaafheid omgeving	middel
	informatiewaarde	nvt
Totaalwaardering		middel

Stationsweg 9

Toelichting

Stationsweg 9 is een in de gevelwand opgenomen pand (1914) van drie bouwlagen onder een met rode tuile du nord pannen gedekt schilddak met een piron. De nok staat haaks op de straat. De begane grond heeft links twee samengestelde vensters met roedenverdeling, daarnaast zitten een deur en een hardstenen trap. Op de eerste verdieping vinden we rechts een schuifvenster en links een grote driezijdige erker, die ondersteund wordt door rijkversierde consoles. De tweede verdieping heeft twee getrapte drielichtsvensters,

Het onderste deel van de voorgevel is opgetrokken van bruine baksteen met naast de voordeur en op de linkerhoek gele kalkzandsteen. Boven een stalen latei over de hele breedte van het pand is de gevel gemaakt van rode kalkzandsteen in kruisverband met gele banden en halfsteens sierboogjes boven de hardstenen lateien van de vensters. De boognissen zijn opgevuld met siermetselwerk. De plint is grijs

geschilderd.

De voorgevel wordt afgesloten door een fries van siermetselwerk en een kroonlijst met houten klossen.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	nvt
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	hoog
	kenmerkendheid	laag
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	middel
Waardering context	samenhang	middel
	structurende werking	nvt
	gaafheid omgeving	middel
	informatiewaarde	nvt
Totaalwaardering		hoog

Stationsweg 10a en 10b

Toelichting

Stationsweg 10 a en b is een in de gevelwand opgenomen dubbel woonhuis van twee bouwlagen onder een met grijze kruispannen gedekt afgeplat zadeldak. Het pand is in 1918 gebouwd naar ontwerp van architect Jan Wills.

Op de begane grond vinden we de beide voordeuren met zijlichten. In het midden van de gevel zit een risalerend deel met rechthoekige erkers op de begane grond en de verdieping. Op de verdieping zitten verder nog twee vierkante vensters. Midden boven de goot is een langgerekte dakkapel met vier vensters aangebracht, vermoedelijk uit de bouwtijd.

De voorgevel is opgetrokken van rode machinale baksteen in Vlaams verband. De voordeuren zijn voorzien van strekken. Op de verdieping is een sierband van grind aangebracht.

De voorgevel wordt afgesloten door een overstekende gootlijst

Waardering

belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	nvt
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	middel
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	hoog
Waardering context	samenhang	middel
	structurerende werking	nvt
	gaafheid omgeving	middel
	informatiewaarde	nvt
Totaalwaardering		hoog

Eldorado, Oostdam 13

Villa Eldorado, gefotografeerd vanaf de Oudelandseweg.

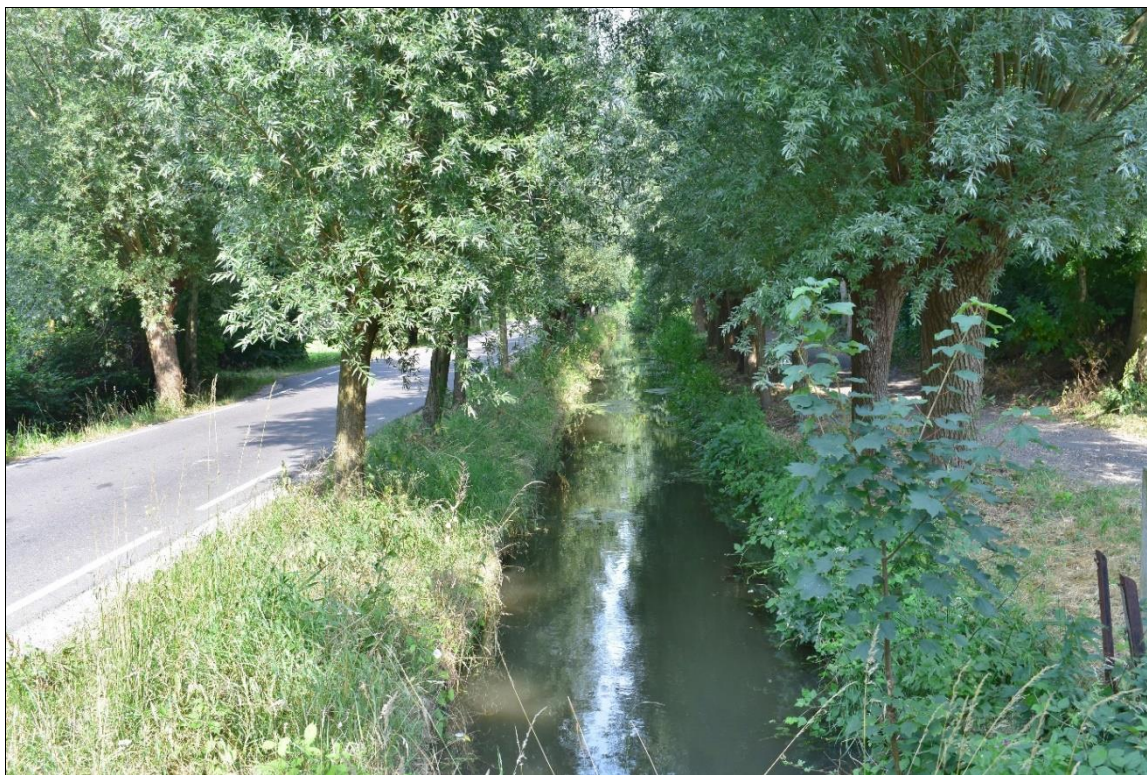
Villa Eldorado is in 1842 gebouwd op het terrein tussen de Oudelandseweg en de Oude Rijn. Het is een rechthoekig gebouw van twee bouwlagen onder een met geglaazuurde pannen gedekt afgeplat schilddak. Aan de achterkant bevindt zich een aanbouw met plat dak uit 1954. Het pand staat in een ruime tuin met een monumentale kastanje; de tuin wordt van de openbare weg gescheiden door een spijlenhek dat bij de entree voorzien is van hekpijlers. Het hekwerk bij de entree draagt de naam van de villa.

De voorgevel is symmetrisch ingedeeld met de voordeur in het midden, in een licht risalerend middengedeelte, tussen twee schuifvensters met glas-in-lood bovenlichten. Op de verdieping zitten twee schuifvenster en een klein hangend balkon met openslaande deuren boven de voordeur. De bovenlichten hebben afgeschuinde hoeken; de vensters zijn voorzien van een omlijsting die wordt afgesloten met sluitstenen in de vorm van acanthusbladen.

De gevels zijn witgepleisterd en gedecoreerd met hoeklisenen, een cordonlijst en een kroonlijst.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	nvt
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	hoog
Waardering context	samenhang	middel
	structurende werking	laag
	gaafheid omgeving	middel
	informatiewaarde	middel
Totaalwaardering		hoog

's-Gravensloot

Links ligt de weg 's-Gravensloot, in het midden de bermsloot op de grens met het Brediuspark en rechts het Thijssepad, aangelegd omstreeks 1975.

De weg 's-Gravensloot is de landscheiding, de kade tussen de polder Oudeland en Tournooisveld, vanuit de Oude Rijn ontgonnen, en de cope-ontginning 's-Gravesloot. Aan de noordkant van de kade werden de boerderijen gebouwd van waaruit het gebied van de Polder 's-Gravesloot, tussen de landscheiding en de Lignekade, werd bewerkt. Op de kade lag een pad waarover men via de Nieuwendijk naar Woerden kon reizen. Thans is het een smalle asfaltweg.

Aan de noordkant van de weg ligt de eigenlijke 'sloot van de graaf', de wetering die het overtollige water van de polder 's-Gravensloot afvoerde naar het oosten, waar het werd geloosd in de Oude Rijn. Aan de kant van de polder Oudeland ligt een bermsloot tussen de weg en het Thijssepad.

Waardering		
belevingswaarde	herkenbaarheid	hoog
	herinneringswaarde	nvt
Waardering intrinsiek	zeldzaamheid	middel
	kenmerkendheid	hoog
	gaafheid	hoog
	(landschaps)architectuur	nvt
	samenhang	hoog
Waardering context	structurende werking	hoog
	gaafheid omgeving	hoog
	informatiewaarde	hoog
	Totaalwaardering	hoog

5. Aanbevelingen

Uit de voorgaande beschrijving is een beeld ontstaan van de kenmerkende en/of bijzondere cultuurhistorische kwaliteiten van het plangebied. De cultuurhistorisch waardevolle objecten zijn – voor zover dat nog niet het geval was – opgenomen in de Cultuurhistorische Waardenkaart van de gemeente Woerden.

Het is uiteraard aan de gemeente om te bepalen hoe er met deze cultuurhistorische waarden moet worden omgegaan. Van deze keuze hangt af op welke manier één en ander in het ruimtelijke beleid kan worden geregeld.

5.1 Ruimtelijk beleid

Elementen en gebieden

Behalve de rijksmonumenten en de gemeentelijke monumenten komen er in het plangebied elementen voor die tot dusverre geen beschermde status hebben maar die wel van cultuurhistorische betekenis zijn. Voorbeelden hiervan zijn de lanen en de zandvaart in het Brediuspark. In de excel tabel, die onderdeel uitmaakt van de Cultuurhistorische Waardenkaart, is een kolom 'beleid' opgenomen waarin per geïnventariseerd object aangegeven is of het in cultuurhistorisch opzicht bepalend, ondersteunend of indifferent is. De keuze op welke manier deze categorieën in het omgevingsplan worden vertaald is een politieke beslissing. Door de koppeling van de excel tabel met het GIS kunnen de geselecteerde elementen rechtstreeks in een bestemmingsplankaart of in het omgevingsplan worden opgenomen.

Beschermd gezicht?

Gezien de cultuurhistorische betekenis van het Brediuspark, villa en park van Rijn Noord en de stationsgebied (stationsgebouwen, Spoorplantsoen en hoogwaardige bebouwing aan de Stationsweg, Utrechtsestraatweg en Oostdam) kan overwogen worden het hele plangebied of delen ervan aan te wijzen als (gemeentelijk) beschermd stadsgezicht. In de Erfgoedwet staat de volgende omschrijving van een beschermd stads- of dorpsgezicht: *'Groepen van onroerende zaken die van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang dan wel hun wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde en in welke groepen zich één of meer monumenten bevinden'*. Aanwijzing als beschermd gezicht is vooral bedoeld om de stedenbouwkundige structuur te beschermen, maar treedt niet in de plaats van de objectbescherming van rijksmonumenten of gemeentelijke monumenten.

Het omgevingsplan

De Omgevingswet zal, zoals het zich nu laat aanzien, in 2021 van kracht worden. Bij het ingaan van de wet moeten de bestaande gemeentelijke beleidsnota's op het gebied van landschap en cultureel erfgoed worden vertaald in het op te stellen gemeentelijke omgevingsplan. Nu de cultuurhistorische waarden in het kader van de Cultuurhistorische Waardenkaart geïnventariseerd en gewaardeerd zijn ligt het voor de hand om het cultureel erfgoed van de gemeente aan te merken als een *omgevingswaarde* en als zodanig op te nemen in het Omgevingsplan. Aan het Omgevingsplan kan de gemeenteraad van Woerden een programma koppelen, met een uitwerking van het te voeren beleid ten aanzien van de ontwikkeling, het gebruik, het beheer, de bescherming en het behoud van het bijzondere erfgoed van de gemeente Woerden.

5.2 Aanbevelingen voor behoud en ontwikkeling

Een goede planologische verankering van de geconstateerde cultuurhistorische waarde is van groot belang voor hun voortbestaan. Daarnaast zijn enkele aanbevelingen geformuleerd die betrekking hebben op vergroting van kennis, verbetering van de beleefbaarheid en vergroting van de cultuurhistorische waarden.

Spoorplantsoen:

- Tuinhistorisch onderzoek voor herstel en beter beheer van de beplanting;
- Onderzoek naar de mogelijkheid om enkele structurelementen te herstellen, zoals het pad langs de Jaap Bijzerwetering het wandelpad naar de Singel (de weg), waarin de brug over de Jaap Bijzerwetering opgenomen kan worden;
- Maatregelen nemen voor verbetering van de waterkwaliteit in de spiegelvijver;
- Een nieuw bord plaatsen ter ere van de ontwerper Otto Schulz.

Brediuspark:

- Bouwhistorisch onderzoek van Batestein ten behoeve van de restauratie;
- Herinrichting van tuin en erf van Batestein en het zomerhuis aan de kant van de vijver;
- Herbouw van het boenhok in verband met de educatieve functie van het complex;
- Publieksvoorlichting over de geschiedenis van het landgoed;
- Restauratie van de dienstwoning aan de Burgenmeester H.G. van Kempensingel;
- Aanpassen van de beplantingsstructuur van het zuidelijke deel van het Brediuspark, zodat de cultuurhistorisch waardevolle lijnelementen prominenter naar voren komen.

Literatuur

- Alkemade, Rob, 1985. Eigendom en beheer. In: Beheersplan Bredius. Woerden.
- Berendsen, Henk J.A. & Esther Stouthamer, 2001. Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands. Assen.
- Blijdenstijn, Roland, 1999. Waardevol Woerden in ontwikkeling. Een cultuurhistorische effectrapportage van de binnenstad van Woerden. Woerden.
- Blijdenstijn, Roland, 2015. Tastbare tijd 2.0. Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht. Amsterdam.
- Bolt, J., 2008. Woerden bestemmingsplan Brediuspark. Archeologisch bureauonderzoek ter advisering.
- Eco-line, 2007. Flora- en Faunaonderzoek. Locatie 't Oude Landt – Brediuspark Woerden, zomer 2007. Houten.
- Es, J. van, 1990. Woerden in bedrijf. Alphen aan den Rijn.
- Es, Jan van, 2009. Grenswater. Geschiedenis van het Groot-Waterschap van Woerden, 1226-1995. Utrecht.
- Es, J. T. van & S. van Ginkel-Meesters, 1999. Woerden, geschiedenis en architectuur. Zeist.
- Exaltus, Richard & Joep Orbons, 2012. Brediuspark Woerden, gemeente Woerden. Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O); Bureauonderzoek en karterend booronderzoek. Eijsden.
- Feis, Bernt & Winny van Rij, 2014. Paradis in de stad. Het landgoed Bredius in Woerden. Woerden.
- Haartsen, Adriaan, 2004. Het land van Woerden. Hollandsche Rading.
- Hamoen, R., 1995. Het station van Woerden. In: Heemtijdingen 31, nr 1, pagina 1-8.
- Heide, Hanny van der, 2009. Landgoed Bredius te Woerden. Utrecht
- Jansen, T., 2012. Arnoldus Anthonie Bredius. Schetsen van een leven. Woerden.
- Kolman, Chris, et al., 1996. Monumenten in Nederland. Utrecht. Zeist/Zwolle.
- Limes Landschapssadvies, 2015. Renovatie Tuin Villa Rijnoord. Woerden.
- Linden, H. van der, 1956. De cope. Bijdrage tot de rechtsgeschiedenis van de openlegging der Hollands-Utrechtse laagvlakte. Dissertatie, Assen.
- Oldenburger-Ebbers, Carla S., Anne Mieke Backer & Eric Blok, 1996. Gids voor de Nederlandse Tuin- en Landschapsarchitectuur. Deel Oost en Midden: Gelderland en Utrecht. Rotterdam.
- Plomp, Nico, 1972. Woerden 600 jaar stad. Woerden.
- Schute, I.A., 1999. Natuurlijke inrichting Park Bredius, gemeente Woerden. Een aanvullende archeologische inventarisatie. Amsterdam.
- Stichting Landgoed Bredius, 2014. Beleidsplan 2015-2020. Woerden.
- Stichting voor Bodemkartering, 1970. Toelichting bij de kaartbladen 31 Oost en 31 West. Wageningen.
- Stadhouders, Karin, 2008. Steenkuilen en pannembakkerijen. Biografie van een Woerdens industrielandschap. Rapport Gemeente Woerden.
- Teekens, P.C., 201. Inventariserend onderzoek door middel van karterende boringen binnen het plangebied fietsenstalling Stationsplein-Noord te Woerden. Heerenveen.
- Timmerman, R., 2012. Toekomstige fietsenstalling station Woerden. Gemeente Woerden Archeologisch vooronderzoek, een bureau- en verkennend onderzoek. Diemen.